

Syndrom zavrženého rodiče

Pavla Fojtíková

Bakalářská práce
2011

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Pavla FOJTÍKOVÁ
Osobní číslo: H080165
Studijní program: B 7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika

Téma práce: Syndrom zavrženého rodiče

Zásady pro vypracování:

Analýza literárních pramenů a zpracování teoretických východisek
Příprava výzkumu, výběr a charakteristika výzkumného souboru
Provedení výzkumu
Zpracování a vyhodnocení výsledků výzkumu
Přijetí odpovídajících závěrů
Doporučení pro praxi

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BAKALÁŘ, E. a kol. Rozvodová tematika a moderní psychologie. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1089-2.

GARDNER, R. Syndrom zavrženého rodiče. Praha: JAN, 1996. ISBN 80-85529-22-X.

HENDL, J. Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. Předrozvodové a rozvodové poradenství. Praha: Grada, 2005. ISBN 978-80-247-1449-3.

MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-739-8.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Helena Řeháčková

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

25. ledna 2011

Termín odevzdání bakalářské práce:

6. května 2011

Ve Zlíně dne 25. ledna 2011

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 11.3.2011

..... Fejhlková J

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce je zaměřena na problematiku syndromu zavrženého rodiče.

Záměrem práce je upozornit na poměrně nový fenomén s názvem „syndrom zavrženého rodiče“. Vzhledem k tomu, že v současné době narůstá počet rozvodů, budeme se pravděpodobně se syndromem zavrženého rodiče setkávat stále častěji.

Teoretická část se zabývá vymezením teoretických východisek pro praktickou část práce, postupně objasňuje pojmy rodina, rodičovství, rozvod, syndrom zavrženého rodiče a možnosti práce s ohroženou rodinou.

Cílem praktické části je poskytnutí uceleného náhledu na problematiku syndromu zavrženého rodiče. Dále vysvětlit chování a motivy programujícího rodiče, popsat důsledky syndromu zavrženého rodiče pro dítě a na základě zjištěných informací navrhnout, jak pracovat se zavrhováním rodičem.

Rychlá diagnostika a profesionální přístup sociálních pracovníků může situaci napravit či alespoň zlepšit.

Klíčová slova: rodina, rozvod, rodičovství, syndrom zavrženého rodiče, zavrhuující rodič (programující rodič), zavrhováný rodič (zavržený rodič), programování, terapie rodiny

ABSTRACT

This bachelor thesis focuses on the alienated parent issue.

The thesis intention is to draw attention to the comparatively new phenomenon named “the alienated parent syndrome”. With regard to the raising divorce number we may experience the alienated parent syndrome more often.

The theoretical part deals with the definition of theoretical resources for the practical part, it explains gradually the concepts like family, parenthood, divorce, alienated parent syndrome and the possibilities of work with the endangered family.

The aim of the practical part is to provide a complex view on the alienated parent issue. Further, it shall explain the behavior and motivation of the programming parent, describe the alienated parent syndrome effect on the child and on the basis of ascertained information propose, how to work with the alienated parent.

The quick diagnosis and professional approach of the social workers can set right the situation or at least improve it.

Keywords: family, divorce, parenthood, the alienated parent syndrome, alienating parent (programming parent), alienated parent, programming, family therapy.

Poděkování

Děkuji vedoucí práce Mgr. Heleně Řeháčkové za odborné vedení práce a podnětné připomínky, které mě poskytla při zpracovávání bakalářské práce.

Děkuji také mé rodině za trpělivost a podporu po celou dobu mého studia.

Dále chci poděkovat za ochotu, vstřícnost a spolupráci vedoucí sociálně právní ochrany dětí, paní psycholožce a dalším odborníkům, se kterými jsem spolupracovala.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

„Stokrát opakovaná lež se stává pravdou!“

(Joseph Goebbels, nacistický ministr propagandy)

OBSAH

ÚVOD	11
I TEORETICKÁ ČÁST	13
1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ Z OBLASTI SYNDROMU ZAVRŽENÉHO RODIČE	14
2 RODINA	16
2.1 POSUZOVÁNÍ FUNKČNOSTI RODINY	16
2.1.1 Typologie rodin	17
2.2 FÁZE VÝVOJE RODINY.....	18
2.3 RODIČOVSTVÍ.....	19
2.3.1 Rodičovská zodpovědnost.....	20
2.4 PRÁVNÍ ASPEKTY RODINY	20
2.5 DĚTI A ROZVOD.....	21
2.5.1 Postavení dítěte v průběhu rozvodu a po něm	23
3 SYNDROM ZAVRŽENÉHO RODIČE	25
3.1 PROJEVY SYNDROMU ZAVRŽENÉHO RODIČE	26
3.2 TECHNIKY PROGRAMOVÁNÍ DÍTĚTE.....	27
3.3 MOTIVY PROGRAMUJÍCÍHO RODIČE	28
3.3.1 Vlastnosti programujícího rodiče	29
3.3.2 Důsledek syndromu zavrženého rodiče pro dítě	29
3.4 TŘI TYPY A OPATŘENÍ VŮČI SYNDROMU ZAVRŽENÉHO RODIČE	30
3.5 MOŽNOSTI TERAPIE A NÁPRAVY SYNDROMU ZAVRŽENÉHO RODIČE	31
3.5.1 Reintegrační centrum.....	32
4 MOŽNOSTI PRÁCE S OHROŽENOU RODINOU	33
4.1 HODNOCENÍ OHROŽENÉHO DÍTĚTE A RODINY.....	33
4.1.1 Multidisciplinární spolupráce.....	33
4.1.2 Případové konference	34
4.1.3 Rodinné konference	35
4.1.4 Terapie rodiny	35
II PRAKTICKÁ ČÁST	37
5 PROJEKT VÝZKUMU	38
5.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	38
5.2 CÍL VÝZKUMU	38
5.3 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	38
5.4 VÝZKUMNÝ VZOREK	39
5.5 FÁZE VÝZKUMNÉHO PROJEKTU	39
5.6 VÝZKUMNÉ METODY	40
5.6.1 Kasuistiky.....	40
5.6.2 Polostrukturované rozhovory	40
5.6.3 Skryté zúčastněné pozorování.....	42
6 ANALÝZA A VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO PROJEKTU	43

6.1	RODINA Č. 1.....	43
6.1.1	Kasuistika č. 1	43
6.1.1.1	Analýza kasuistiky rodiny č.1	44
6.1.1.2	Výsledky polostrukturovaného rozhovoru rodiny č.1	45
6.1.1.3	Výsledky skrytého zúčastněného pozorování rodiny č.1.....	47
6.2	RODINA Č. 2.....	48
6.2.1	Kasuistika č. 2	48
6.2.1.1	Analýza kasuistiky rodiny č.2	50
6.2.1.2	Výsledky polostrukturovaného rozhovoru rodiny č.2	51
6.2.1.3	Výsledky skrytého zúčastněného pozorování rodiny č.2.....	52
6.3	RODINA Č.3.....	53
6.3.1	Kasuistika č.3	53
6.3.1.1	Analýza kasuistiky rodiny č.3	54
6.3.1.2	Výsledky polostrukturovaného rozhovoru rodiny č.3	55
6.3.1.3	Výsledky skrytého zúčastněného pozorování rodiny č.3.....	57
6.4	SHRNUTÍ VÝZKUMNÉHO PROJEKTU.....	62
7	NÁMĚTY A OPATŘENÍ PRO PRAXI	65
	ZÁVĚR	67
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	68
	SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	70
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	71
	SEZNAM OBRÁZKŮ.....	72
	SEZNAM TABULEK	73
	SEZNAM PŘÍLOH	74

ÚVOD

Jedním ze současných společenských jevů je problémové manželství, které může postupně dospět až v rozvod. Tento fenomén není ničím novým ani ojedinělým. Dle odborné literatury se v České republice ročně rozvádí přibližně 30 tisíc rodin. Toto číslo je velice alarmující, rozvod má velký vliv na všechny členy rodiny, ale zejména na děti. Práce se nezaměřuje na analýzu příčin rozvodů, ale spíše na jeden z důsledků, který z rozvodu plyne. S takto vysokou rozvodovostí začíná být aktuální porozvodová bitva rodičů, která může mít za důsledek syndrom zavrženého rodiče. Problematika zavrženého rodiče je poměrně nová. Komplex symptomů společných dětem postiženým syndromem zavrženého rodiče poprvé vyzoroval a definoval americký profesor dětské psychiatrie Richard A. Gardner v roce 1998. Syndrom zavrženého rodiče, či také odcizeného rodiče, definoval jako diagnostikovatelnou dětskou poruchu. Pro uvedenou problematiku zavedl pojmy „alienating parent“ (zavrhující či programující rodič), „alienated parent“ (zavržený či zavrhováný rodič) a „alienated child“ (odcizené dítě). Tento psychiatr ve své odborné praxi vyzoroval určité společné znaky typické pro přístup k výchově dětí v rozvodových situacích a označil je jako „Parental Alienation Syndrome“ – Syndrom zavrženého rodiče.

Hlavní podmínkou pro to, aby mohl být diagnostikován syndrom zavrženého rodiče je, že rodič nedal důvod k něčemu, co by u dítěte mohlo vyvolat oprávněnou nenávisť. Nastává manipulace dítěte jedním z rodičů proti druhému rodiči. Rodič chce ublížit druhému rodiči tím, že proti němu poštvě dítě, ale taková snaha rodiče zasáhne vždy i dítě.

Zavrženým rodičem může být jak matka, tak i otec. Po rozvodu je devět dětí z deseti svěřeno do výchovy matce, vzhledem k tomu bývá tímto zavrženým rodičem nejčastěji otec. Bohužel častá reakce otců je, že svoji snahu o styk s dítětem po několika neúspěšných pokusech vzdají a přestanou se s nimi stýkat. Nebo naopak o kontakt s dítětem začnou bojovat a nevzdávají neúspěšné pokusy o navázání kontaktů s dítětem.

Způsoby programování dítěte a motivy proti bývalému partnerovi mohou být různé. Syndrom zavrženého rodiče se také u dětí projevuje různým způsobem, rovněž jsou odlišné dopady syndromu na dítě.

Situací, kdy ke vzniku syndromu dochází je stále více a více, ale často i odborníci nejsou s touto problematikou dostatečně seznámeni a nereagují vždy vhodnou formou.

Cíle předkládané bakalářské práce lze shrnout do těchto následujících bodů:

1. Seznámení se základními pojmy, které se vztahují k tématu předkládané bakalářské práce
2. Seznámení se syndromem zavrženého rodiče na základě dostupné literatury
3. Seznámení s možností práce s ohroženou rodinou
4. Příprava a realizace výzkumu
5. Popis vlastního výzkumného projektu, včetně aplikace metod, analýzy a shrnutí výzkumu
6. Náměty a opatření pro praxi

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ Z OBLASTI SYNDROMU ZAVRŽENÉHO RODIČE

O lásku dítěte se neradi dělíme s někým jiným, dokonce ani tehdy, když je to druhý rodič a to je častou, ale skrytou příčinou rodinných sporů a porozvodových konfliktů mezi rodiči. Někteří citově nezralí rodiče jsou sobecky přesvědčeni, že jenom jim patří láska dítěte. První kapitola vymezuje několik základních pojmů, s kterými se budeme setkávat. Tyto pojmy jsou velmi důležité pro pochopení popisovaného jevu.

Syndrom – skupina příznaků vyskytujících se společně (Hartl, 1993).

Syndrom zavrženého rodiče

„Syndrom zavrženého rodiče (dále jen SZR) je častým průvodním jevem rozchodu rodičů. V (po)rozvodových sporech někdy začne dítě, které mívalo bezproblémové vztahy k oběma rodičům, být dlouhodobě popouzené a manipulované jedním rodičem (který je má po rozvodu ve výchově-programující rodič) proti druhému rodiči (který se snaží o kontakty s dítětem - zavržený rodič) vštěpováním, že vše, co s nimi souvisí, je špatné, škodlivé a nebezpečné. Dítě je na programujícím rodiči závislé, rozděluje rodiče bez ohledu na realitu na hodného a zavrženíhodného, identifikuje se s postoji „hodného“ rodiče a mechanicky opakuje jeho obvinění, kterým často ani nerozumí. Dochází tím ke škodlivé deformaci celého emocionálního vývoje dítěte, které zaujímá nenávistný postoj vůči jedné z nejbližších osob bez důvodu a bez pocitů vin“ (Bakalář, 2006, str. 54).

Zavrhující rodič (programující rodič) - opakuje nepravdivé myšlenky tak dlouho, dokud si je dítě nevštipí do paměti. Pomíjí klady zavrhovaného rodiče, naopak negativní vlastnosti zveličuje, vytrhuje ze souvislosti, tím přispívá k odcizení dítěte nejenom vědomě, ale i podvědomě. Brání návštěvám zavrhovaného rodiče, odmítá mu sdělit školní výsledky dítěte, odmítá spoluúčast na třídních schůzkách. Dítě má pochopit, že zavrhovaný rodič je škodlivá, nepřátelská osoba, která svou přítomností způsobí něco hrozného (Bakalář, 2006).

Programování – je opakované vštěpování informací, které mohou být v rozporu s tím, čemu dítě trpící SZR předtím věřilo a co dříve se zavrhovaným rodičem prožívalo (Gardner, 2010).

Deprogramování – odstranění naučeného nebo získaného chování, případně jeho nahrazení více žádoucími postoji a chováním. Při deprogramování se rozrušuje narušené auto-

matické myšlení dítěte, aby se mohl projevit jeho dřívější vlastní úsudek a kritické myšlení a současně jde o posilování zážitků dítěte se zavrhováním rodičem, které prokazují, že očerňování obsahuje výmysly a klamy (Gardner, 2010).

Zavrhováný rodič (zavržený rodič) – prožívá těžké životní zklamání. Děti, které miluje, žijí daleko od něho, nechtějí ho vidět, projevují k němu nenávisť, i když se vůči dětem ničím neprovinil (Bakalář, 2010).

Dítě trpící syndromem zavrženého rodiče – má vštípeny nezdravé vzorce chování a velmi obtížně se z nich vymaňuje. Jsou to upevněná schémata, jimiž posuzuje ostatní lidi, zůstává společensky málo přizpůsobivé. Odcizené dítě se citově nevyvíjí, neroste (Bakalář, 2010).

2 RODINA

Co je to rodina? Na tuto otázku nám odpoví jinak právník, psycholog, sociální pracovník, úředník. Ale jak by na tuto otázku odpovědělo dítě? Řeklo by, že když se řekne slovo rodina, vybaví se mu: domov, spokojenost, láska, matka, otec, bratr nebo se dítěti vybaví křik, nejistota, hádky.

Každé dítě vstupuje do života branami rodiny. Ta stojí na dvou pilířích: matce a otci. (Bakalář, 2006)

Podle Matějčka (1994) by rodina měla znamenat pro dítě základní životní jistotu, to je nejlepší vklad, který mu mohou rodiče dát. Má ovlivňovat dítě v jeho nejcitlivějších fázích, nejpřirozenějším způsobem. Nejvydatněji může uspokojovat základní psychické potřeby dítěte a v neposlední řadě je modelem mezilidských vztahů, který si dítě ponese dál do života a jímž bude poměřovat všechny vztahy další, do nichž samo vstoupí.

„Rodina je základní sociální skupina, která plní celou řadu biologických, ekonomických, sociálních i psychologických funkcí. Poskytuje svým členům potřebné zázemí, uspokojuje jejich potřeby a zprostředkovává zkušenosti, které nelze získat jinde. Každý jedinec zde má určité role, které se stávají součástí jeho identity. Mezi jednotlivými členy rodiny se v rámci jejich rolí vytvářejí rozmanité vztahy, pro něž je charakteristické určité chování a styl komunikace. Každá rodina má svůj hodnotový systém, jenž ovlivňuje chování jejích členů a vede k přednostní volbě některých strategií zvládnání problémů. Pokud jde o dítě, jehož osobnost se teprve rozvíjí, mohou mu v důsledku narušení rodinných funkcí určité významné zkušenosti chybět nebo další vývoj může být deformován různými negativními vlivy“ (Vágnerová, 2008, s.589).

2.1 Posuzování funkčnosti rodiny

Jedním z prvořadých práv dítěte je vyrůstat ve funkční rodině. Mezi základní ukazatelé funkčnosti rodiny patří kulturní a hodnotová orientace rodiny, nasycení základních potřeb jednotlivých členů rodiny (jídlo, ošacení, teplo, bezpečí, hygiena, soukromí) a stav domácnosti z hlediska potřeb členů rodiny. Dalším důležitým ukazatelem v zájmu dítěte je funkčnost rodičovského systému (kvalita vztahu k dětem v dimenzích přijetí, disciplína, angažovanost), hodnocení vývoje dětí (zvláště s ohledem na emocionalitu a sociální vztahy, u školních dětí je významný i postoj ke škole a studijní výsledky), funkčnost manželského systému (emocionální bilance, existence sdílených zájmů, dlouhodobé konflikty a

způsob jejich řešení) a vztahy členů rodiny k širšímu příbuzenstvu. Dalším ukazatelem je rovněž styl komunikace v rodině, která se týká materiálních zdrojů, které má rodina k dispozici, a způsob rozhodování o nich. Patří zde i sociální významné vazby členů rodiny (sousedé, přátelé, zájmové kluby), vztahy k institucím pro rodinu významným (místní úřady, zaměstnavatelé rodičů, školy) a v neposlední řadě zaměstnání rodičů, jeho perspektiva, pracovní spokojenost (Matoušek, 2003).

Podle Matouška (1993) se idea funkčnosti rodiny soustřeďuje na schopnost členů rodiny efektivně spolu komunikovat, řešit běžné i výjimečné problémy, udržovat si doplňkové role, přiměřeně emočně reagovat a určovat hranice dovoleného chování. Rodinám záleží na prospěchu dětí, zájmy dětí jsou jejich prioritou a snaží se být odpovědny vůči potřebám kohokoliv z širší rodiny. Posuzování funkčnosti rodiny musí být vícedimenzionální.

Posuzování a zkoumání optimálního fungování rodin lze považovat za velice potřebné, neboť na tomto základě by se měly odvíjet odborné intervence. V ideálním případě by se tyto znalosti měly komponovat i do preventivních programů pro rodiny, čímž by se dalo předejít mnoho obtížným a málo účinným intervencím (Sobotková, 2003).

2.1.1 Typologie rodin

Typy jsou odvozeny od charakteristiky domácnosti a dospělých, kteří svým vlivem působí na fungování celé rodiny. Typologie představuje spojitost s postupně ubývajícím schopností rodiny zvládat těžkosti. Rodina lze rozdělit na několik typů.

Perfekcionalistické rodiny - v těchto rodinách dospělí nadměrně zdůrazňují žádoucí způsoby chování, kdy překročení norem je doprovázeno vysokou úzkostí. Vyžadují od svých členů úspěch ve všech situacích.

Nepřiměřené rodiny – dospělí v těchto rodinách spoléhají při řešení problémů na vnější pomoc. V těchto rodinách je oslabena schopnost předvídat, co se v budoucnu stane, potíže jsou zejména při obstarávání peněz, hospodaření s nimi a při výchově dětí.

Egocentrické rodiny – jsou pohlceny svou společenskou kariérou. Těmto rodinám nechybějí příjmy, ale ty jsou vydávány zejména na prestižní záležitosti. Manželský nesoulad je v těchto rodinách častý, vyskytuje se i násilí mezi partnery, ale to je tajeno. U dětí se vyskytují i psychiatrické obtíže.

Asociální rodiny – uspokojování svých potřeb řeší bez ohledu na platné právní normy. Vztahy v rodině jsou povrchní, nezodpovědné, rodiče jsou někdy ochotni se dětí zřít a dát

je k adopci. V rodinách se vyskytuje zanedbávání a zneužívání dětí, projevy fyzického násilí jsou i mezi dospělými. Dospělí nechodí pravidelně do práce a vyskytuje se zneužívání návykových látek (Matoušek, 2003).

2.2 Fáze vývoje rodiny

Podle Vágnerové (2008) v rámci svého vývoje prochází rodina několika fázemi. Do **orientační rodiny** se dítě narodí, poskytuje mu základní sociální zkušenost. Svým chováním mu vysvětluje svět jako celek, jehož je součástí. Dítě se v rodině naučí posuzovat, zda je svět spíše dobrý, nebo zlý, má šanci zde získat potřebný pocit základní důvěry. Rodina dítěti poskytuje podněty různé kvality a kvantity, učí je a podporuje jeho rozvoj zejména v oblasti poznávacích procesů a stimuluje jeho socializaci.

Rodina poskytuje dítěti jistotu a bezpečí. V rodině nachází příležitost pro navázání spolehlivého citového vztahu, který je významnou emoční zkušeností a modelem pro další mezilidské vztahy. Jedinec, který si vlastní zkušeností potvrdil svůj význam pro jiného člověka, jej bude podobným způsobem prožívat jak ve vztahu k sobě, tak k dalším lidem. Rodina má ve vztahu k dítěti určitá očekávání. Rodiče fungují jako modely, které lze napodobit, či se s nimi identifikovat. Dítě si takto může osvojit celou řadu pozitivních i negativních vlastností a způsobů chování.

Zkušenosti získané v původní, orientační rodině se přenášejí i do rodiny, kterou člověk vytváří jako dospělý, do takzvané **rodiny prokreační**. V dospělosti máme tendenci opakovat totéž, co dělali naši rodiče a děláme podobné chyby. V jiném případě se snažíme o pravý opak, ale i v tomto případě je základem naše zkušenost získaná v dětství. Člověk získává nové podněty a zkušenosti jako partner i jako rodič. Učí se řešit nové situace a touto zkušeností se rozvíjí. Manželský vztah by měl být zdrojem citové jistoty a bezpečí, představuje základ emoční pohody a celkové atmosféry v rodině. Je oporou, nebo naopak zátěží v procesu zvládnání rodičovské role. V roli rodiče musí dospělý člověk sám poskytnout jistotu a bezpečí svým dětem. Činí tak i na základě zkušenosti z dětství. V dospělém věku jsou důležitou součástí seberealizace i role, které lze získat v rodině. Je to role manželského partnera a rodiče. V **dysfunkční rodině** nemají všichni předpoklady k plnění rodičovské role, rodina se může stát zdrojem zátěže a příčinou vzniku psychických problémů, může vést až k závažnějšímu narušení osobnosti svých členů. Culbertson, Schellenbach (In Vágnerová, 2008) došli na základě svého výzkumu k závěru, že určité vlastnosti rodičů zvyšují riziko špatného zacházení s dítětem, jsou to nedostatky v sociální orientaci, omeze-

ná schopnost empatie, neporozumění potřebám jiného člověka, rigidita, osamělost a problémy v mezilidských vztazích. Dále to jsou vlastnosti jako problematické sebehodnocení, nízká sebeúcta, nespokojenost s rodičovskou rolí, rizikové chování, které se projevuje nedostatečnou sebekontrolou a nízkým sebeovládáním, impulzivitou a potřebou projevit negativní city a v neposlední řadě špatná zkušenost z vlastního dětství.

2.3 Rodičovství

Jak uvádí Matoušek, Pazlarová (2010, s. 13): „*V současnosti by bylo v našem typu společnosti přiměřenější než o rodině, mluvit o rodinném soužití lidí. Jádrem tohoto soužití, pokud spolu dospělí žijí, je citová vazba mezi nimi. Existuje rodinná soužití, v nichž žije jeden dospělý s dítětem nebo s dětmi. Zde je poutem jen rodičovství. Rodičovské pouto je možné pokládat za a priori významnější než partnerství. Biologické rodičovství nejde zrušit, je na rozdíl od partnerského pouta definitivní.*“

Ve slovníku sociální práce (Matoušek, 2008, s. 176) je rodičovská péče definována jako „*Soubor všech činností nutných k tomu, aby byl z dítěte vychován odpovědný a zralý dospělý člověk. Kvalita rodičovské péče má nezpochybnitelný vztah k mnoha psychologickým charakteristikám dítěte jak v době, kdy je o dítě pečováno, tak později. Vedle toho dobrá rodičovská péče zahrnuje zajištění fyziologických potřeb dítěte a vytvoření stabilního, stimulačního prostředí.*“

V anglosaských zemích se používá pojem „parenting“, což není zcela shodný význam s českým výrazem rodičovství. Parenting zahrnuje všechny typy chování rodiče vůči dítěti, včetně péče a výchovy, které mají na dítě vliv. V německy mluvících zemích se v odborné literatuře nejčastěji užívá výraz „elterliche Sorge“ pro přímou péči a výchovu (Matoušek, Pazlarová, 2010).

Dobré rodičovství má být milující, bezpečné, stabilní, ochraňující, klidné, trvalé a podporující. Je důležité pro zdravý vývoje dítěte. Schofieldová, Beeková (In Matoušek, Pazlarová, 2010) rozlišují následující aspekty rodičovství:

- dosažitelnost rodiče - podporuje základní důvěru dítěte
- citlivé reakce dítěte – podporují schopnost dítěte zpracovávat emoce a regulovat chování
- přijímání dítěte ze strany rodiče – podporuje sebedůvěru dítěte

- kooperativní pečování rodiče – podporuje pocit kompetence u dítěte
- začleňování dítěte do rodiny – podporuje u dítěte pocit, že k někomu patří.

2.3.1 Rodičovská zodpovědnost

Rodičovská zodpovědnost je souhrn práv a povinností při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný stav, citový, rozumový a mravní vývoj (§31 odst. 1 Zákona o rodině).

Při výkonu rodičovské zodpovědnosti jsou rodiče povinni důsledně chránit zájmy dítěte, řídit jeho jednání a vykonávat nad ním dohled odpovídající stupni jeho vývoje. Mají právo užít přiměřených výchovných prostředků tak, aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a jakkoli ohroženo jeho zdraví a další hodnoty ovlivňující jeho vývoj. Pro většinu rodin je plnění rodičovské zodpovědnosti samozřejmostí (Choděra, 2002).

2.4 Právní aspekty rodiny

Tato podkapitola se týká právních norem, které rozvody a porozvodovou péči o dítě upravují, ale také i fungováním rodin před rozvodem. Klíčovým zákonem je zákon o rodině, někdy taky nazývaný kodex rodinného práva, patří mezi právní předpisy, které nás provázejí prakticky od kolébky až po smrt. Jeho praktickou aplikaci si každý uvědomí v době, kdy se rozhodne uzavřít manželství, jeho působnost je však daleko širší, definuje vztahy mezi manžely, zánik manželství, rozvod, výživné a vztahy mezi rodiči a dětmi (Plecitý, 2007).

Další provádějící předpisy související s rodinou je Úmluva o právech dítěte, Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, Evropská úmluva o osvojení dětí, Evropská úmluva o právním postavení dětí narozených mimo manželství, Evropská úmluva o výkonu práv dětí. Důležitým zákonem je zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Zde je definována ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, dále ochrana oprávněných zájmů dítěte a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny. Z hlediska vztahu pomoci rodinám či osamělým rodičům lze zmínit zákon o sociálních službách (definuje typy služeb, způsoby pomoci a rozsah činnosti v jednotlivých službách), zákon o životním a existenčním minimu (odvívá se od něj poskytování řady dávek), zákon o státní sociální podpoře (vyplácení přídavků na děti, porodného, dávek pěstounské péče apod.) a zákon o hmotné nouzi, pokud rodina nedosahuje stanovené hranice příjmů (Plecitý, 2007).

Součástí vztahů rodičů a dětí je právo dítěte se vzájemně stýkat za situace, že rodiče spolu nežijí a dítě je svěřeno do výchovy jednomu z rodičů. Každé dítě má podle Listiny základních práv a svobod a podle Úmluvy o právech dítěte právo na výchovu a péči svých rodičů a právo stýkat se se svými rodiči, pokud s nimi nežijí. Obsah těchto dokumentů je promítnut v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině, a též v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Zákon o rodině preferuje v řešení vztahů mezi rodiči a dětmi smírné řešení tak, že dává rodičům dětí možnost se dohodnout (§ 49) a u dohody o styku rodičů s dětmi dokonce nepožaduje ani její schválení soudem (§ 27). Smírné řešení velmi výrazně preferuje též Úmluva o styku s dětmi (Sdělení MZV č. 91/2005 Sb.m.s. o sjednání Úmluvy o styku s dětmi) a Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí (Sdělení MZV č. 34/1998 Sb.). Ve smyslu čl. 7 Úmluvy o styku s dětmi jsou soudní orgány při řešení sporů ohledně styku povinny přijmout veškerá vhodná opatření k zajištění toho, aby oba rodiče byli informováni o důležitosti, kterou pro dítě a oba z nich má zavedení a udržování pravidelného styku s dítětem a k tomu, aby rodiče a další osoby mající rodinná pouta s dítětem byli motivováni k uzavření smírní dohody upravující styk s dítětem a zvláště pak, aby se k tomuto použila rodinná mediace a další způsoby řešení sporů (Rulíková, 2009).

Podle Úmluvy o právech dítěte uveřejněné ve sbírce zákonů pod č. 104/1991 Sb. je v příloze č.2 uvedeno Poučení pro rodiče ve věci úpravy styku s nezletilým dítětem.

2.5 Děti a rozvod

Děti zcela přirozeně chtějí, aby jejich rodiče spolu žili šťastně a aby byli „normální“ rodina. Tato kapitola je o dětech, které tuto skutečnost neprožívají, jimž rodina poskytuje prožitky zásadně odlišné od stereotypu šťastné rodiny, kde dítě nemá potíže s problémy dospělých (Smith, 2004).

Rozvod manželství a rozpad rodiny má své aspekty etické, sociální, emoční a mentálně hygienické.

Z teoretického hlediska lze hovořit o třech stádiích. První stádium je manželský (rodinný) nesoulad, který vzniká z více či méně podstatných rozporů, ve kterých se prokazuje snížená schopnost partnerů najít vhodné kompromisy a rozpory řešit. Tento manželský nesoulad může přejít v manželský (rodinný) rozvrat, jde již o podstatnější postižení některé ze základních rodinných funkcí (emoční, ekonomické, výchovné). Rodinný rozvrat může být

akutní nebo dlouhodobý, může přejít v až rozvod. Rozvod je tedy formálně právním ukončením manželského vztahu dvou jedinců, krajním řešením v procesu rozvratu manželství. Rozvod je na rozdíl od rozvratu manželství deklarován, a to tím, že je podán návrh na rozvod, proběhne rozvodové řízení a do celého děje vstupují úřední instituce, jako jsou soudy, právníci, oddělení péče o dítě (Matějček, Dytrych, 1994).

Podle Matějčka, Dytrycha (1994) se v procesu rodinného nesouladu, rozvratu a rozvodu jen výjimečně může stát, že by alespoň jeden s manželů citově či jinak neustrádal. Jako jisté se ale ukazuje, že rozvodem je výrazně ohrožen zdravý vývoj osobnosti dítěte, které rozvod manželství rodičů prožívá. Neexistuje věk, ve kterém by dítě rozvodem netrpělo. Reakce dítěte v určitých obdobích vývoje jeho osobnosti je různá podle věku a pohlaví.

Dle Nováka a Průchové (2005) je možné reakce na stres související s rozvodem rodičů rozdělit do několika etap:

Děti od prenatálního období do dvou let

Hrozí předčasný porod, nízká porodní hmotnost, problémy s jídlem a se spánkem, vývojové opoždění. Citlivě reagují na emoční vyladění rodičů.

Děti ve věku tři až pět let

Potíže s usínáním, noční děsy, strach odloučit se od osoby, která o ně pečuje, možný vývoj odpovídající nižšímu věku. Pokud některý z rodičů zmizí nebo se objevuje jen občas, mohou vzniknout úzkostné prožitky připomínající pocit viny.

Děti kolem šesti let

Zátěž daná nástupem do školy se rozvodem rodičů násobí. Objevuje se nesoustředěnost, labilita nálad, zhoršená výslovnost, výbuchy agrese. Okolí na ně reaguje nepříliš vstřícným způsobem – domlouvání – distanc od dítěte – trestání dítěte – odmítání. To vše může posilovat u dítěte pocit viny související s rozvodem.

Děti ve věku sedm až deset let

Výrazný je pocit ztráty, která vyvolává pocity smutku, tak i agresivitu. Dítě může trestat své blízké i tím, že je odmítá, provokuje.

Děti ve věku jedenácti až třináct let

Dítě již chápe, co je rozvod, může jednoho nebo druhého z rodičů, nebo také oba, vydírat: „Když mi nekoupíš to a to, půjdu k druhému ...“. Může převzít zodpovědnost za jednoho z

rodičů, a tím převrátit obvyklé role. Samo ovšem na post „rodiče“ není dost zralé. Nezralost podporuje černobílé vidění i extrémní chování i v hodnocení.

Děti ve věku čtrnáct až šestnáct let

Pubertální náladovost a labilita vzrůstá situačně rozvodovou zátěží. I bez rozvodu je obtížné udržet si určitou autoritu a neformální respekt dítěte. Hrozí pocity úzkosti, deprese, nejistota, zklamání, delikvence, drogy, sexuální promiskuita a strach z budoucnosti.

Dítě ve věku sedmnáct až devatenáct let

Děti se nechtějí zabývat problémy rodičů. Očekávají, že rodiče jim vyjdou vstříc, jak ochotou vyslechnout, poradit, tak i finančně, když to budou potřebovat. Těžko snášejí situaci, kdy „potřebný“ je naopak rodič. To je vhání do opozice. Roste riziko odchodů z domovů, včetně předčasných sňatků.

Dospělé děti

I v této době vyvolává rozvod rodičů pocity ztráty, někdy i závidění a úzkosti. Narušený kontakt s jedním nebo dokonce s oběma rodiči může záporně ovlivnit i situaci další generace – vnuků.

V žádném případě nelze říci: „Je z rozvedené rodiny, bude delikvent (alkoholik, sám rozvedený).“ Lze říci: „Je z rozvedené rodiny, bude to mít v životě obtížnější než kdyby jeho rodina byla harmonická a úplná.“

2.5.1 Postavení dítěte v průběhu rozvodu a po něm

Varianty postavení dítěte v průběhu rozvodu a po rozvodu jsou různé. Nejlepší variantou je, že dítě je oběma rodiči informováno o rozvodu, rodiče udržují pravidelný kontakt s dítětem a daří se jim přitom nevtahovat dítě do svého rozvodového traumatu, tj. nepomlouvají druhého rodiče a neútočí na něj, i když není přítomný. Nebo může být dítě využíváno jako nástroj pomsty jednoho rodiče proti druhému. Je proti rodiči soustavně popouzeno, je mu vyhrožováno, když od druhého rodiče něco přijme nebo když s ním někam půjde. Rodič, který má dítě v péči, brání v kontaktu s druhým rodičem, a indikuje u dítěte příznaky strachu z návštěv zavrhaného rodiče (např. nespavost, noční děsy, pláč). Souhrn symptomů se v takové situaci nazývá syndrom zavrženého rodiče.

V další variantě je dítě stéblem poslední naděje. Rodič, který se nemůže smířit s rozvodem, kontaktuje druhého rodiče ve všech případech, kdy je s dítětem něco v nepořádku.

Nebo má dítě roli prostředníka. Rodiče spolu nekomunikují, posílají si zprávy přes dítě, kterému je tato role nepříjemná, ale může si na ni zvyknout a začít využívat ve svůj prospěch.

Dítě se může stát náhradním partnerem. Rodič, který s ním žije, mu svěřuje všechny své stesky a konzultuje s ním všechna vážnější rozhodnutí. Dítě s partnerským vztahem k rodiči se stává překážkou při případných pokusech dospělého navázat vztah k novému dospělému partnerovi.

V poslední variantě je dítě zanedbáváno, rodiče jsou natolik pohlceni svými problémy, případně vyřizováním starých účtů, že se o ně přestávají zajímat (Matoušek, Koláčková, Kodymová, 2010).

3 SYNDROM ZAVRŽENÉHO RODIČE

Se syndromem zavrženého rodiče se můžou setkat psychologové, sociální pracovníci, učitelé, vychovatelé, laici, ale hlavně rodiče a děti, kterých se SZR bezprostředně týká.

Podle Gardnera (1996) se teprve od začátku osmdesátých let tento jev, který se dříve vyskytoval jen ojediněle, začal objevovat častěji. Vyskytuje se především u dětí, které se zúčastnily vleklých soudních sporů o opatrovnictví. Nyní je již tak rozšířen, že jej pozorujeme u 90% takových dětí.

Syndrom zavrženého rodiče je definován jako porucha, která vzniká primárně v souvislosti se spory o dítě při rozchodu rodičů. Hlavním projevem je výrazné odmítání jednoho z rodičů, kontaktů s ním a jednostranný příklon k rodiči druhému (Krčmářová, 2007).

Podle Gardnera (1996) je u SZR rodičovské programování doplněno o scénáře odsuzujícího a zavrhuujícího druhého rodiče, které si vytváří samo dítě. Tento termín bývá někdy nepřesně používán i pro označení nepřátelství, které si dítě může vytvořit vůči rodiči, který je obzvláště po delší časový úsek fyzicky, sexuálně či emocionálně zneužíval.

Termín je použitelný jen tehdy, kdy rodič nedal důvod k tomu, co by u dítěte mohlo vyvolat oprávněnou nenávisť. Právě přehánění drobných nedostatků a slabostí je hlavním znakem SZR. Pokud prokazatelně existuje zneužívání, potom je nepřátelství dítěte oprávněné a koncept SZR není použitelný.

Na rozdíl od jiných poruch či syndromů má SZR své odpůrce, kteří tvrdí, že nic takového neexistuje. Podle Gardnera (In Bakalář, 2006) se odpůrci syndromu zavrženého rodiče dělí do dvou skupin. V první skupině odpůrci byli sami oběti programování a v druhé skupině sami své dítě programovali.

Syndrom zavrženého rodiče není zařazen do mezinárodní klasifikace nemocí, ale i přesto MKN-10, v ČR platná od roku 1993 nabízí různé možnosti, jak SZR oficiálně diagnostikovat:

F928 a F938 jsou jiné specifikované poruchy chování anebo emocí v dětství

F910 je porucha chování vázaná na vztahy v rodině

Z635 je rozpad rodiny a odcizení

Z61 ztráta láskyplného vztahu v dětství

Z62 jmenuje jiné problémy spojené s výchovou

Y071 je syndrom špatného zacházení rodičem

Doporučuje se užívat diagnózy pole individuální situace v uvedeném pořadí.

3.1 Projevy syndromu zavrženého rodiče

Gardner (1996) považuje syndrom zavrženého rodiče za psychiatrickou diagnózu svého druhu a vymezuje tyto symptomy:

Kampaň shazování – dítě vykazuje známky nenávisti vůči rodiči, vyjadřuje se o něm vulgárně, nevybavuje si žádné příjemné zážitky nebo pozitivní vzpomínky s ním spojené. Nenávistné chování obvykle graduje v situacích, kdy je přítomen programující rodič. Typické komentáře dítěte zahrnují tyto věty: „Nenávídím ho a nikdy v životě ho už nechci vidět“, „Je podlý a hloupý a vůbec mi nezáleží na tom, jestli ho ještě někdy uvidím.“

Slabé, neopodstatněné nebo absurdní odůvodnění nenávisti – dítě zdůvodňuje svůj ryze negativní vztah k rodiči událostmi, které se nejeví závažné, nedokáže své pocity rozvinout nebo o nich mluvit, příkladem je třeba: „Často po mě chtěl, ať mu něco přinesu“, „Vždycky mluvil hodně nahlas, když mi říkal, abych si vyčistil zuby“. Zde se nejedná jen o výsledek programování rodičem, ale také o aktivní spoluúčast dítěte.

Ambivalence (černobílé hodnocení rodičů) – dítěti je vlastní černobílé vidění vztahů k rodiči, přičemž programující rodič a cokoliv, co udělá, je přijímáno bezvýhradně pozitivně. Současně druhý rodič je bez výjimky zavrhován.

Fenomén nezávislého myslitele - děti zasažené SZR deklarují svou nezávislost a vlastní rozhodnutí, které je k takovému typu chování vede. Roli v takovém jednání hraje i strach z reakce programujícího rodiče. Po určité době programování již dítě samo neví, co je vlastně pravda a může věřit skutečně tomu, že rodič si zavržení zaslouží. Tím je proces programování zdárně dokončen.

Reflexní podpora programujícího rodiče při rodičovských sporech – dítě podléhá programování tak, že podporuje jakékoliv vyjádření programujícího rodiče. Reflexivně, automaticky a bez zaváhání souhlasí se vším, co programující rodič tvrdí. Nečeká na protiargument rodiče zavrženého, zcela ho ignoruje, nevidí, neslyší. Dětská kritika proti zavrženému rodiči může být silnější, emotivnější než kritika programujícího rodiče.

Absence pocitů viny – vzhledem k tomu, že programované dítě se naučí ve vztahu k zavrženému rodiči potlačovat veškeré emoce, logicky vůči němu necítí ani lítost či vinu, pokud mu způsobí těžkosti jakéhokoliv rázu.

Přítomnost vypůjčených scénářů – v projevech dítěte, zvláště pokud hovoří o vztahu nebo

zkušenostech se zavrženým rodičem, se často objevují slova, která neodpovídají jeho věku, znalostem a v jiných momentech se v jeho řeči nevyskytují. Tyto vypůjčené scénáře signalizují vysokou pravděpodobnost SZR. Dětská výpověď tak obsahuje výrazy a obraty, které děti daného věku ještě nepoužívají. Mnohá dětská obviňování jsou identická s obviňováním programujícího rodiče. Například čtyřletá holčička uvedla: „Mívám noční můry, když spím u otce. Co jsou to noční můry, to nevím, ale máma to říká“. Devítiletá dívka: „Když mám jít k matce, tak hyperventiluji. Nevím, co to je, prostě hyperventiluji.“

Rozšíření nenávisti na celou rodinu zavrženého rodiče – naprogramované dítě jakoby samospádem rozšiřuje své negativní emoce ze zavrženého rodiče na další členy jeho rodiny, prarodiče a další příbuzné. Tento problém se zvláště dotýká prarodičů, ti bývají velmi nešťastní z náhlé ztráty vnoučat.

Dítě zasažené syndromem zavrženého rodiče nemusí vykazovat všechny symptomy současně a ani ve stejné míře. Projevy mohou variovat v závislosti na okolnostech, věku dítěte, mohou se měnit a vzájemně prolínat.

Diagnózu podporují nálezy těchto typů chování a vztahů:

- 1) Komplikace v době styku se zavrženým rodičem
- 2) Rozporné chování vůči zavrženému rodiči během styku, pokud se styk vůbec uskutečňuje
- 3) Citová vazba k programujícímu rodiči: čím patologičtější fixace na programujícího rodiče, tím závažnější je syndrom zavržení druhého rodiče
- 4) Citová vazba k zavrženému rodiči byla dobrá před jeho zavržením a negativní poté (Bakalář, 2006).

3.2 Techniky programování dítěte

Programující rodič opakuje nepravdivé myšlenky tak dlouho, dokud si je dítě nevštipí do paměti. Negativní vlastnosti zavržovaného rodiče zveličuje, vytrhuje z kontextu, jeho klady opomíná. Manipuluje se jmény – např. rodiče nejsou nazýváni táta a máma, ale „von“ a „vona“, používá se příjmení.

Programující rodič brání návštěvám zavrženého rodiče, děti často před stanoveným stykem s rodičem „onemocní“. Odmítá sdělit druhému rodiči školní výsledky, zakazuje škole dávat informace o dítěti.

Dítě má pochopit, že zavrhováný rodič je škodlivá, nepřátelská osoba, která svou přítomností způsobí něco hrozného.

Pokusy kontaktovat dítě, projevy lásky a zájmu jsou programujícím rodičem označovány jako „otravování“ tak dlouho, až je tak začne chápat i dítě. Frustrovaný zavrhováný rodič pak zintenzivňuje své snahy a bludný kruh se uzavírá. Pokud to zavržený rodič vzdá, programující rodič dítě poučí, že zájem o něho byl jen hraný.

Programující rodič hledá terapeuta ochotného podpořit jej v kampani degradace druhého rodiče. Existuje mnoho lékařů či psychologů, kteří v dobré víře chtějí klientovi pomoci, ale přispějí tak k zavržení druhého rodiče (Bakalář, 2006).

3.3 Motivy programujícího rodiče

Lidé si navzájem kradou nejen hmotné, ale i duchovní statky. Neměli bychom se divit, že si chtějí urvat i větší díl „duše dítěte“. Jediným legitimním konkurentem je druhý rodič. K tomuto ujištění slouží několik motivů:

Motiv pomsty - je nejčitelnější, již při rozvodu vyhrožuje rodič „Jestli nás opustíš, dítě neuvídíš“. Pozdějšími zavrhujeckými technikami se mstí za příkoří, které v manželství pociťoval a je zde potřeba mít poslední slovo.

Motiv „ochrany“ dítěte - během eskalace manželského konfliktu zklamaný a rozezlený rodič změni své hodnocení na ex manžela. Programující rodič sám sebe o záporných vlastnostech partnera přesvědčí a pak nechce dopustit, aby se dítě s někým takovým stýkalo a bylo jím ovlivňováno.

Motiv bezpečnosti - programující rodič se obává, že by se bývalý manžel mohl prostřednictvím dítěte dozvědět nežádoucí informace, které by pak mohl zneužít.

Motiv mocenský a potřeba vnějšího nepřítele – bez nepřítele musí člověk za své chyby obviňovat sám sebe, pro dobrý pocit být v právu si vyrábí nepřítele – bývalého partner.

Motiv preventivně praktický - ve fázi získání nového partnera- dá mu najevo, že je s dřívějším vztahem konec, což demonstruje vyhroceným nepřátelstvím a minimálními kontakty.

Obava z pozdější ztráty dítěte - strach, že by dítě mohlo preferovat druhého rodiče a vymoci si změnu výchovy.

Motiv transcendence - je přirozené úsilí pokračovat svým životem ve svých dětech (Bakalář, 2006).

3.3.1 Vlastnosti programujícího rodiče

Dle Gardnera (1996) téměř u všech manipulací nacházíme některé shodné znaky, například shazování nenáviděného partnera, jeho zneužívání pro nepřátelské a odcizující taktiky. Taktiky programování lze rozdělit na vědomé a nevědomé. Rodič se v začátku pohybuje od naprosto vědomého až po zcela nevědomé přispění, kdy se přispívající faktory po určité době zautomatizují a hluboce se zakoření do psychiky programujícího rodiče. Rodič programující taktiky nadále aplikuje, aniž by si byl vědom jejich škodlivého účinku.

3.3.2 Důsledek syndromu zavrženého rodiče pro dítě

Následky syndromu zavrženého rodiče mohou zasahovat všechny oblasti života dítěte, jeho dospělost, vlastní partnerské a rodinné vazby.

Dítě je ochuzeno o intenzivní vztah s blízkou a důležitou osobou, pociťuje ztrátu sociálních a emočních vztahů s druhým rodičem, ztrátu kontaktu s částí rodiny, příbuzných a známých vázaných na zavrženého rodiče, zážitků a aktivit s nimi spojených. Dítě je vystaveno stresu, a to buď trvale nebo v momentech, kdy dochází ke konfrontaci se zavrženým rodičem. Dalším následkem syndromu zavrženého rodiče pro dítě je deformace v emocionálním vývoji, dítě se učí některé emoce a jejich projevy potlačovat, jiné předstírat, je podněcováno k nenávistnému chování vůči osobě, která je mu blízká. Pro dítě to znamená ztrátu modelu potřebného pro sociální vývoj, přijetí a rozvinutí mužské či ženské role, návazně problémy při navazování a udržování partnerských vztahů, budování vlastní rodiny a výchovy dětí. Dochází k narušení vztahů k autoritám a k obtížím ve vrstevnických vztazích.

Syndrom zavrženého rodiče postihuje dítě v rovině sociální, emocionální, prožitkové a může mít i vliv na jeho zdravotní stav (Krčmářová, 2007).

3.4 Tři typy a opatření vůči syndromu zavrženého rodiče

Podle Gardnera (1996) existují tři typy SZR podle intenzity. Každý z nich vyžaduje jiný přístup, jak terapeutický, tak právnícký. Chybné rozpoznání typu syndromu může vést k neúčinné, nebo dokonce škodlivé léčbě, nebo k umístění do péče nesprávného rodiče. Jednotlivé typy syndromu v sebe mohou přecházet a mnoho případů je těžké jednoznačně zařadit, i přesto je toto dělení užitečné pro terapeutický přístup. Děti i rodiče se v každé z těchto tří kategorií liší a pro terapeuta je velmi důležité správné rozpoznání typu syndromu.

Těžký typ syndromu zavrženého rodiče – zavrhuje rodiče těchto dětí jsou fanatičtí, použijí všechny prostředky, ať již legální či nelegální, aby zabránili návštěvám zavrženého rodiče. Jsou posedlí nepřátelstvím vůči zavrženému rodiči, mnohdy jsou i paranoidní. Děti těchto rodičů jsou podobně fanatické, přidaly se k nim. Zmocňuje se jich panika, když si představí, že by měly druhého rodiče navštívit. Jejich křik, stavy paniky a nepřátelství při návštěvách, mohou kontakt se zavrženým rodičem zcela znemožnit. Pokud přece jenom ke kontaktu dojde, utíkají, jsou paralyzovány chorobným strachem, bývají destruktivní, pak nezbyvá nic jiného, než kontakt ukončit. Na rozdíl od dětí trpících střední nebo mírnou formou syndromu se jejich panika nezmenší ani po delší době strávené s rodičem.

Úřední (právní) a terapeutické opatření – rozsudek soudu: změna výchovy a svěření dítěte do péče druhému rodiči, tedy změna směrem od programujícího směrem k zavrženému. Soud nařídí program pro dočasný pobyt dítěte v lůžkovém reintegračním centru monitorován speciálním terapeutem pro syndrom zavrženého rodiče.

Střední typ syndromu zavrženého rodiče – hlavní roli u těchto případů hraje zlost odmítnutého rodiče než paranoidní projekce. Zavrhuje rodič je schopen rozlišit nesmyslná obvinění od těch, která by mohla být reálná, ale pořád se zde vyskytuje kampaň shazování. Zavrhuje rodič se mstí tím, že se snaží, aby děti druhého rodiče navštěvovaly co nejméně, vymýšlí celou řadu omluv, které mají návštěvám zabránit, snaží se odmítat i rozhodnutí soudu. Podrobí se mu však pod pohrůzkou sankcí, změny výchovy atd. Vztah zavrhuje rodiče k dítěti je spíše zdravý, i když trochu zkalený zlostí. Před rozvodem byli dobrými rodiči, na rozdíl od zavrhuje rodiče těžkého stupně syndromu, jejichž rodičovské schopnosti byly již před rozvodem snižené. Děti spadající do středního stupně syndromu mají své kampaně shazování, jsou však ochotnější se jich vzdát, obzvláště pokud jsou delší

dobu se zavrženým rodičem, když jsou odstraněny z vlivu zavrhujeícího rodiče, zklidní se, uvolní a znovu navází se zavrženým rodičem vztah.

Úřední (právní) a terapeutické opatření – obsahují dva programy:

Program A (nejčastější) – výhradní výchova zůstává u programujícího rodiče, soud určí terapeuta specializovaného na syndrom zavrženého rodiče. Možné sankce: napomenutí poštou, pokuty, podmíněčné odsouzení, domácí vězení.

Program B (příležitostný) – změna výchovy, soud určí terapeuta specializovaného na syndrom zavrženého rodiče a nařídí velmi omezený kontakt s programujícím rodičem tak, aby se předešlo dalšímu programování.

Mírný typ syndromu zavrženého rodiče – Zavrhujeící rodič má obvykle k dětem zdravý psychický vztah, uvědomuje si, že zdlouhavé soudní pře mohou způsobit více žalu, než například společná péče. I přesto se u nich můžeme setkat s náznaky programování, kterými se snaží upevnit svou pozici. Nevyskytuje se tu paranoia, jen zlost a možná touha po pomstě. Jejich programování však není ovlivněno pomstou, spíše se snaží zlepšit svou pozici v nerovné situaci. I děti patřící do této kategorie si vytvářejí své vlastní scénáře, s mírnou pomocí matky. Snaží se tím podpořit matčinu pozici, aby udržely zdravou psychickou vazbu, kterou k ní mají. Nejsnáze projevují lásku k druhému rodiči i v přítomnosti matky.

Úřední (právní) a terapeutické opatření – výhradní výchova dítěte zůstává na straně programujícího rodiče, terapeutická opatření obvykle nejsou nutná.

3.5 Možnosti terapie a nápravy syndromu zavrženého rodiče

Je zřejmé, že i lehká forma SZR může mít pro dítě velmi závažné důsledky. Aby bylo možno jim předejít nebo pracovat na jejich zmírnění, je nutné SZR co nejdříve diagnostikovat a započít ozdravný proces (Krčmářová, 2007).

Podle Bakaláře (2006) jsme uvedli boj o duši dítěte. Na jedné straně válečného pole je zavržený rodič milující dítě a žádající o pomoc, na druhé straně programující rodič (často s obratným právníkem) a naprogramované dítě. Válečné pole tvoří úřady, soudy, ordinace dětských lékařů a psychologů obávajících se či neochotných udělat víc než rutinu. Diagnostika a řešení syndromu zavrženého rodiče zatím do běžné rutiny nepatří.

Nejúčinnější terapeutickou možností je omezení vlivu programujícího rodiče, což může učinit pouze soud. V USA jsou zkušenosti s těmito deprogramovacími programy podle stupně zavržení:

A) Výchova nejčastěji zůstává u programujícího rodiče, soud určí terapeuta řídicího zpočátku styk s dítětem, při nespolupráci programujícího rodiče jsou možné sankce, jako napomenutí, pokuty, prospěšné práce, odsouzení.

B) Soud nařídí program pro dočasný pobyt dítěte v reintegračním zařízení, kde probíhá terapie specializovaná na SZR, aby byl obnoven vztah se zavrženým rodičem a neutralizováno programování.

C) Změna výchovy od programujícího k zavrženému rodiči, zároveň soud nařídí styk dítěte s programujícím rodičem monitorovaný určeným terapeutem.

I v našich podmínkách jsou tyto postupy možné. Změna výchovy se doporučuje až v případě, kdy programující rodič opakovaně a bezdůvodně brání oprávněnému styku s dítětem. V případech bránění styku s druhým rodičem je nutné trvat na kontaktech dítěte s rodičem přesto, že dítě nechce. První kontakty může řídit terapeut. Soud může využít i prostředí mateřské školky či družiny ve škole, takové kontakty by mohly být i intenzivnější (Bakalář, 2006).

3.5.1 Reintegrační centrum

Je to zařízení, kde zavržený rodič a odcizené dítě společně pracují, připravují jídlo, hrají hry, sportují. Zavržený rodič se dostaví již proškolený, připravený na počáteční nenávisť dítěte přecházející postupně v běžný negativismus, hranou lhostejnost, okukování, zájem. Začátek pobytu bývá dramatický, ale dramatické jsou i kladné výsledky. Vztah k programujícímu rodiči projde krizí, ale obvykle se nezhorší, naopak vyzraje, dítě bývá k programujícímu rodiči chápavější, ale vůči programování je už imunní.

Úkolem terapeuta je zabránit ponižování na všech stranách, vést všechny k normálnímu chování, které by odpovídalo jejím rolím, posílit sebevědomí dítěte a také v něm vyvolat přiměřené pocity viny za ubližování (Bakalář, 2006).

4 MOŽNOSTI PRÁCE S OHROŽENOU RODINOU

Chybným předpokladem je přesvědčení, že ohrožená rodina si své problémy plně uvědomuje a je sama schopna je řešit, či vyhledat zdroj pomoci, s jehož přispěním by mohla dosáhnout potřebných změn. Cílem práce s rodinou by měla být snaha o zajištění nabídky účinné podpory a pomoci.

4.1 Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny

Důležitou podmínkou pro účinnou sociální práci s ohroženou rodinou je multidisciplinární spolupráce. Její základní kvalitou je partnerský přístup mezi všemi členy multidisciplinárního týmu a jejich přijetí principu sociální práce s rodinou – pomoci dítěti prostřednictvím pomoci jeho rodině. Pomáhající pracovníci, členové multidisciplinárního týmu si nemusí být osobně sympatičtí, ale rodiny jejich sociální práci potřebují do té míry, aby byli schopni spolupracovat, tedy vzájemně akceptovat své názory, kompetence, uzavřené dohody. V opačném případě mohou dopady jejich práce rodinám uškodit (Bechyňová, Konvičková 2008).

4.1.1 Multidisciplinární spolupráce

Termínem multidisciplinární spolupráce označujeme metodu práce, kdy odborníci z různých oborů směřují svou činnost ke společnému cíli. Tato spolupráce může mít různá označení, v literatuře se rovněž používá termín interdisciplinární přístup. Existuje také mnoho forem mezioborových iniciativ, liší se v délce svého trvání, ve svých strukturách i společných cílech. Tyto iniciativy spojuje především způsob jejich vzniku, když nejsou iniciovány politickým zadáním, nýbrž potřebou „zezdola“, a nutnost přizpůsobení se místním podmínkám. Mezioborová spolupráce vzniká především jako nástroj či strategie k dosažení určitého cíle.

Smyslem mezioborových aktivit je možnost koordinace činností jednotlivých subjektů v konkrétní oblasti, multidisciplinární spolupráce zvyšuje kvalitu práce subjektů a umožňuje zpětnou kontrolu přijatých opatření. Jednotlivé organizace jsou mezi sebou lépe informovány a je možné tímto způsobem zefektivnit metody práce jednotlivých článků systému.

Mezioborové aktivity jsou v České republice iniciovány především nestátními neziskovými organizacemi, ale v poslední době nejsou tyto aktivity založeny pouze na dobrovolnosti, ale i stát svým organizacím doporučuje spolupracovat s dalšími subjekty. V budoucnu bu-

de legislativně zakotvena povinnost mezioborové spolupráce v oblasti sociálně-právní ochrany dětí. Lze proto očekávat její další rozvoj (Vargová, Vavroňová, 2006).

4.1.2 Případové konference

Případová konference je odborná diskuse zainteresovaných subjektů nad konkrétním případem ohroženého dítěte a jeho rodiny, účelem je rychlé a úplné vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s cílem nalézt optimální řešení.

Případové konference zdůrazňují význam zapojení spolupracujících subjektů, snižují jednostrannou zodpovědnost oddělení sociálně právní ochrany dětí (dále jen OSPOD), zefektivňují spolupráci subjektů a odstraňují nesprávné nebo zdvojené postupy. Smyslem je především využít všech poznatků shromážděných o dítěti a jeho rodině, získat a sdílet stanoviska ostatních informovaných subjektů a ověřit správnost dosavadních postupů (Kepková, 2010).

Účastníky případové konference mohou být všichni, kdo ze zákona mají právo nebo povinnost vystupovat k ochraně a zájmu dítěte, členy tohoto týmu jsou nejčastěji: pracovník OSPOD, třídní učitel dítěte, výchovný poradce, lékař, psycholog, mediátor, psychiatr a další odpovědné osoby. Případové konference (nebo její části) se mohou zúčastnit rodiče a dítě, jichž se případová konference týká. Rodina a dítě mají právo si k této účasti přizvat jednu osobu jako sociální oporu. Doporučený počet účastníků je maximálně 10 až 15 osob (Bechyňová, 2008).

Případovou konferenci vede a řídí pracovník OSPOD nebo jím určený mediátor, účastníci na úvod vymezí svá očekávání a postupně se vyjádří k řešenému problému, v průběhu se vymezují klíčové úkoly a priorita jejich pořadí. Úkoly musí být definovány jasně, stručně, srozumitelně pro všechny a jsou stanoveny termíny pro plnění úkolů, plnění úkolů monitoruje a vyhodnocuje OSPOD. Z případové konference se pořizuje zápis, který je součástí spisové dokumentace OSPOD.

Případová konference je vhodná pro řadu případů ohroženého dítěte a jeho rodiny, jako například pro případy dlouhodobých rodičovských sporů, pro složité případy náhradní rodinné péče nebo opakovaných stížností na postup orgánů sociálně-právní ochrany dětí, pro úpravu styku obou rodičů s dítětem a spory mezi rodiči při jeho uskutečňování (Kepková, 2010).

4.1.3 Rodinné konference

Rodinné konference jsou specifickou metodou s prvky hodnocení a plánování. Jejich postup upřednostňuje potencionál rodiny před profesionálem, rovněž respektují právo rodiny na řešení vlastních záležitostí. Právo jako státní prvek se má do situace rodiny vměšovat, pokud je někdo v rodině ohrožen a rodina nemá kapacitu, aby tomu zabránila.

Sociální pracovník má za úkol definovat téma konference, dohodnout s účastníky okruh členů rodiny, kteří mají být přítomni, zmapovat předem problémy mezi členy rodiny a strukturovat celý průběh. Příprava bývá náročná, v rodinách existuje řada problémů, které jsou udržovány kvůli komunikačním bariérám. Náhlá konfrontace s problémy, na niž účastníci nejsou připraveni, bariéry mnohdy ještě posílí. Setkání se účastní nejen nejužší rodina, ale také další pozvaní příbuzní a přátelé, aby společně diskutovali a hledali řešení.

Úvod konference obsahuje přípravnou fázi, během níž se rozhoduje o účastnících, kdy a kde se uskuteční a zjistí se potřebné informace potřebné k průběhu konference. Následuje vlastní realizace konference, dále mohou následovat soukromá jednání zúčastněných. Konferenci ukončuje závěrečná dohoda, její podmínkou je, aby všichni účastníci s dohodou souhlasili. Odpovědný pracovník vyhotoví písemnou podobu dohody a všem účastníkům ji rozešle (Matoušek, Pazlarová, 2010).

4.1.4 Terapie rodiny

Volba vhodného typu profesionální podpory má být určována představou rodiny o povaze problému a jeho příčinách. Způsoby podpory rodiny mohou spočívat především v práci s rodinou jako celkem, s manželským a partnerským systémem a s jednotlivcem, dospělým nebo dítětem. Lze také předpokládat, že při profesionální pomoci bude vhodné kombinovat více způsobů práce. Je třeba vzít v úvahu, že se v průběhu práce s rodinou objeví nové skutečnosti, které změní náhled na zdroje obtíží rodiny a na možnosti jejich řešení.

Rodinná terapie

Je to způsob podpory, pokud komunikace v rodině je vysoce stereotypní, nejasná, sdělení nejsou pochopena tak, jak byla zamýšlena. Psychické nebo psychosomatické obtíže některého člena rodiny mají jasnou vazbu na vztahy či konflikty v rodině. V rodině existují tabu, která udržují rodinné problémy.

Terapii může blokovat neochota některého z dospělých členů rodiny se terapie účastnit.

Práce s manželským či partnerským systémem

Lze použít, jestliže jsou partneři v rozvodu a nezvládají své emoce, jeden rodič rozvíjí kampaň proti druhému rodiči s cílem diskreditovat ho v očích dítěte (syndrom zavrženého rodiče). Práci může komplikovat neúčast na dohodnutých schůzkách, pasivita partnerů, agresivní či odmítavé chování jednoho nebo obou partnerů.

Práce s dospělým členem rodiny jako jednotlivcem

Práce s dospělým členem je na místě, pokud někdo z dospělých je závislý na návykových látkách nebo propadl hráčství, má psychiatrickou nemoc vážně ovlivňující jeho sociální fungování nebo ohrožuje svým chováním jiné členy rodiny (domácí násilí, sexuální zneužívání dětí, dopouští se nebezpečného pronásledování). Tuto práci může komplikovat nedostatečná motivace dospělého, odpor k plánované terapii, obava z odkrývání dosud potlačovaných vnitřních tendencí.

Práce s dítětem jako s jednotlivcem

Tato terapie se využívá tehdy, pokud dítě bylo v minulosti traumatizováno a s traumatem nemělo možnost se vyrovnat, má vážnou psychickou poruchu, která není reakcí na rodinné vztahy nebo má osobnostní výbavu ztěžující sociální fungování. Terapeutickou práci s dítětem může komplikovat neschopnost navázat komunikaci a práci s terapeutem. Pokud někdo z dospělých či dětí v rodině se cítí výsledkem terapie ohrožen, například ten, kdo se dopustil nevhodného zacházení s dítětem (Matoušek, Pazlarová, 2010).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 PROJEKT VÝZKUMU

5.1 Výzkumný problém

Bakalářská práce se zaměřuje na problematiku syndromu zavrženého dítěte. Zajímá nás chování programujícího rodiče, reakce zavrženého rodiče na programování dítěte proti němu. Dále chceme zjistit, jak problémy mezi rodiči působí na dítě.

Média nám vykreslují druhého rodiče, zpravidla otce, jako nositele nějaké závažnější vady, takže si všichni oddechnou, když zmizí a dětem se nevnučuje. Dále ukazují, že dítě svou čistou duší nakonec pozná, kdo je má skutečně rád a kdo naopak chce ostatním jen ubližovat. Ve skutečnosti to bývá jinak, rodič s méně zralou osobností dovede dítě zmanipulovat proti komukoliv, usmyslí-li si to. Musí mít ovšem určitou dávku prohnání a dítě nablízku (Bakalář, 2006).

5.2 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je popsat chování programujícího rodiče, včetně okolnosti a hypotetických příčin a vysvětlit důsledky syndromu zavrženého rodiče na dítě. Na základě zjištěných informací navrhnout možnosti práce se zavrhováním rodičem a dítětem.

Konkrétně jsme si stanovili tyto dílčí cíle:

1. Popsat specifika průběhu syndromu zavrženého rodiče
2. Srovnat na konkrétních případech scénář chování zavrhuujícího rodiče
3. Srovnat na konkrétních případech scénář chování zavrhovaného rodiče
4. Navrhnout způsoby sociální práce se zavrhováním rodičem
5. Doporučit způsoby sociální práce se zavrhuujícím rodičem
6. Navrhnout způsoby sociální práce s dítětem

5.3 Výzkumné otázky

1. Jaký je průběh kontaktů zavrhovaného rodiče s dítětem?
2. Jak se chová zavrhuující rodič při styku?
3. Jak reaguje zavrhovaný rodič při styku s dítětem?

4. Je dítě motivováno ke styku se zavrženým rodičem?
5. Působí problémy rodičů na psychiku dítěte?
6. Lze pozorovat rozšíření zášti na příbuzné a přátele zavrhovaného rodiče?

5.4 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek tvoří 3 rodiny v péči oddělení sociálně právní ochrany dětí, které řeší úpravu styku obou rodičů s dítětem a spory mezi rodiči při jeho uskutečňování.

Bližší se s výzkumným vzorkem seznámíme v kasuistikách (viz. podkapitoly 6.1.1. – 6.3.1). V tabulce č.1. a č.2. jsou uvedeny základní informace o jednotlivých respondentech výzkumného vzorku.

Tabulka č. 1: Zavrhuující rodič

	Pohlaví	Věk	Vzdělání	Zaměstnání	Počet dětí
1.kasuistika	žena	41	vyučena	ne	2
2.kasuistika	žena	38	maturita	ano	2
3.kasuistika	žena	36	maturita	ne	3

Tabulka č.2 : Zavrhovaný rodič

	Pohlaví	Věk	Vzdělání	Zaměstnání	Počet dětí
1.kasuistika	muž	43	vyučen	ano	1
2.kasuistika	muž	39	vyučen	ano	2
3.kasuistika	muž	40	vyučen	ano	1

5.5 Fáze výzkumného projektu

Výzkum začal v roce 2009 skrytým zúčastněným pozorováním zkoumané rodiny (rodina č. 3) při soudem nařízených stycích v prostředí Rodinného a mateřského centra, kdy rodina byla v přirozeném prostředí a nevěděla o účelu pozorování.

Druhá fáze výzkumu se soustředila na studium literatury, definice pojmů nového fenoménu syndromu zavrženého rodiče.

V další fázi výzkumného projektu byly na základě zjištěných informací z dokumentů a zpráv z OSPOD (písemné zprávy, osobní spisy, znalecké posudky) zpracovány kasuistiky a byly popsány závěry vyplývající z kasuistik. Čtvrtá fáze obsahuje přípravu na polostrukturované rozhovory, do které je zahrnutý i výběr respondentů, v našem případě se jednalo o kontaktování odborníků, kteří se s problematikou syndromu zavrženého rodiče setkali ve své profesi. Tato fáze zahrnuje i realizaci rozhovorů o zkušenostech daných odborníků s tímto fenoménem a analýza rozhovorů.

V páté fázi bylo ukončeno skryté zúčastněné pozorování a byly popsány závěry vyplývající z tohoto dlouhodobého pozorování. Závěr obsahuje shrnutí výzkumného problému.

5.6 Výzkumné metody

Pro výzkum jsme zvolili kvalitativní strategii, a to výzkum pomocí případové studie zaměřující se na podrobný popis a rozbor tří případů. Dle Hendla (2005) jde v případové studii o zachycení složitosti případu, o popis vztahů v jejich celistvosti. Předpokládá se, že důkladným prozkoumáním jednoho případu lépe porozumíme jiným podobným případům. Konkrétně se jedná o využití kasuistik, polostrukturovaných rozhovorů a skrytého zúčastněného pozorování.

5.6.1 Kasuistiky

Jde o podrobný výzkum konkrétního případu syndromu zavrženého rodiče. Byla použita intrinšitní případová studie, která se dle Hendla (2005) věnuje případu jenom kvůli němu samotnému, výzkumník popisuje do hloubky vybrané stránky případu. Cílem je holistické porozumění případu a pochopení propojení jeho jednotlivých částí. Tato studie se používá při studiu málo známých fenoménů.

5.6.2 Polostrukturované rozhovory

Podle Miovského (2006) polostrukturované rozhovory vyžadují náročnější přípravu, vytváříme si určité schéma, které je pro tazatele závazné. Toto schéma specifikuje okruhy otázek, na které se budeme ptát.

Tři polostrukturované rozhovory byly pro účely výzkumného záměru zaměřeny na odborníky z praxe. V rozhovoru č. 1 byla respondentkou vedoucí sociálně právní ochrany dětí,

v rozhovoru č. 2 byla respondentkou psycholožka a v rozhovoru č. 3 respondentkou terénní sociální asistentka. Tito odborníci se setkávají v praxi se syndromem zavrženého rodiče. Odborníkům byly kladeny otázky zaměřené na problematiku syndromu, dotazy byly kladeny ke každé rodině.

- průběh kontaktu zavrhovaného rodiče s dítětem
- chování zavrhujícího rodiče při kontaktu
- reakce zavrhovaného rodiče při kontaktu
- motivace dítěte ke kontaktu se zavrženým rodičem
- působení problémů rodičů na psychiku dítěte
- je možno pozorovat rozšíření zášti na příbuzné a přátele zavrhovaného rodiče

Vzhledem k málo známému fenoménu syndromu zavrženého rodiče jsme museli pečlivě volit respondenty rozhovorů. Bylo složité najít odborníky, kteří se osobně setkali s klienty u všech třech kasuistik a mohli erudovaně nahlížet na výzkumný problém z pohledu znalce na dané výzkumné otázky.

Místo realizace rozhovorů bylo vždy na pracovišti respondentů.

Termín si určovali podle pracovního vytížení.

Na začátku rozhovoru byli vždy požádáni o svolení použít rozhovor pro bakalářskou práci, který byl nahráván na diktafon.

Rozhovory byly v délce 15-25 minut, po ukončení rozhovoru následovala ještě diskuze o tomto fenoménu, z toho bylo patrné, že respondenty tato problematika velice zajímá a mají s ní jak kladné, tak záporné zkušenosti, které se týkají klientů nebo dalších odborníků, kteří s klienty pracují. Tato diskuze nebyla již zaznamenána, ale některé návrhy byly použity do námětů a doporučení pro praxi.

Dalším krokem bylo doslovné zpracování transkripce rozhovorů, tedy převod mluveného projevu do písemné podoby.

Na základě studia provedených polostrukturovaných rozhovorů byly vyhodnoceny odpovědi na naše výzkumné otázky. Při vyhodnocování výsledků byla abstrahována významná

slovní spojení, a to tak, že jsme barevně vyznačovali pasáže, které se týkají určitých tématických celků. Takto připravený text usnadňuje orientaci a urychluje analýzu (Miovský, 2006).

5.6.3 Skryté zúčastněné pozorování

Skryté zúčastněné pozorování probíhalo dlouhodobě, přímo v prostředí, kde se asistované styky rodičů s dětmi odehrávaly, aktéři pozorování nevěděli o tom, že jsou pozorováni.

Pozorování má za cíl popsat jednání rodiny, zachytit, co se děje a jak vypadá daná situace během styku v neutrálním prostředí Rodinného a mateřského centra. Pozorování vedlo k vytvoření a vyhodnocení vlastního názoru na zkoumanou problematiku syndromu zavrženého rodiče, pomohlo lépe porozumět problematice a odpovědět na výzkumné otázky.

Navázání kontaktu s účastníky bylo ulehčeno danou situací, kdy rodiny přišly do Rodinného a mateřského centra na doporučení psychologa nebo nařízením soudu o asistovaných stycích v prostorách centra. Výzkumník jednal v dané situaci jako vedoucí centra, proto navázání prvotních i dalších následujících kontaktů s pozorovanými účastníky nebylo těžké, výzkumník se pohyboval v centru zcela přirozeně, byl účastníky pozorování přijat automaticky. Výzkumník byl spoluúčastníkem asistovaných styků, měl za úkol řešit provozní záležitosti při styku, jak s rodinou, tak s osobami, které byly svou asistencí přítomny u styků.

6 ANALÝZA A VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO PROJEKTU

6.1 Rodina č. 1

6.1.1 Kasuistika č. 1

Dle spisové dokumentace oddělení sociálně právní ochrany dětí byly zjištěny tyto údaje:

Matka - nezaměstnaná, druhé manželství

Otec - zaměstnaný, první manželství

Dítě - dívka, narozena 2003

Dítě - chlapec, narozen 1994

Rodinná anamnéza

Rodiče nezletilé jsou rozvedeni. Nezletilá je soudně svěřena do péče matky v 2004. Otec řádně platí výživné na dceru. Styk dítěte s otcem je určen každý pátek od 14.00 do 16.00 hodin za přítomnosti matky. Při styku otce s dcerou dochází mezi rodiči často k hádkám a vyčítání. V roce 2007 podává otec návrh na styk s dítětem 1x za 14 dní od pátku 16.00 do neděle 18.00 hodin, soud nařizuje styk 1x za 14 dní od pátku 16.00 do soboty 18.00 hodin. V roce 2009 otec žádá střídavou péči, matka s tím nesouhlasí, odůvodňuje to tím, že nezletilá u otce nechce být.

Vývoj případu

Vztahy mezi rodiči jsou napjaté, obtížně se domlouvají na čemkoliv, otec matku při předávání dítěte nepozdraví, vyjadřuje se kriticky na adresu matky. Dle vyjádření matky si otec vynucuje styk mocí, ohání se paragrafy.

Sdělení otce: matka dítě proti němu stále navádí, nepřipravuje je na styk, dítě se vyjadřuje před otcem tak, že daná slova nemůže mít ze své hlavy, bojí se otce, nekomunikuje s ním ani s jeho rodinou, je zaražená, plačtivá.

Sdělení matky: matka o styku s otcem nezletilou informuje ráno, pak ji zavede do školky, kdy nezletilá po cestě pláče, nechce do školky a říká matce, že bude radši nemocná. Ve školce je zaražená, nekomunikuje, nechce jít s dětmi ven ani si s nimi hrát. Je nervózní,

není ve své kůži. Dítě sděluje, že nechce jít k otci, ale že musí. Matka dále uvádí, že pro nezletilou jsou veškeré změny pobytu a místa styku velmi psychicky náročné, nezletilá je po návratu zaražená, nemluví a trvá i hodinu než začne reagovat na běžné pokyny.

V poslední době dle vyjádření učitelky MŠ se takto projevuje nezletilá i ve školce, nekomunikuje a straní se svých vrstevníků a stydí se za to, že se při odpoledním odpočinku někdy pomočí. Matka dodává, že se začíná pomočovat i doma, i když dává pozor, aby před spaním nepila a šla na záchod.

Nezletilá nebyla poslední měsíc z důvodu nemoci u otce vůbec a přestalo noční pomočování. Matka jednoznačně vidí souvislost s pomočování a stresem při styku s otcem. Podle dětské lékařky dítěte je pomočování psychická záležitost, matka dostala s nezletilou doporučení k dětskému psychologovi.

Z posudku psychologa: dítě je hůře adaptabilní, není ochotna navazovat kontakt s cizí osobou, nespolupracuje, komunikaci odmítá, chybí oční kontakt. V chování známky napětí, obav, nejistoty, úzkosti. Často se během hovoru obrací na matku, vyžaduje stimulaci ze strany matky. Jde o velmi křehkou a drobnou holčičku, která se bojí promluvit, když promluví, tak velmi tiše a ostýchavě odpovídá na matčiny otázky. Psycholožka se snažila navázat kontakt s nezletilou formou hry prostřednictvím hadrové panenky, ptala se ji, jak by se s panenkou cítila u tatínka. Nezletilá po dlouhé době reagovala, že k tatínkovi nechce, ale musí, je jí smutno, je tam sama.

Po doporučení psycholožky začaly asistované styky otce s dítětem v přítomnosti matky probíhat v Rodinném a mateřském centru, kdy je rodičům nabídnuto tvoření a hry s dítětem, které může pozorovat rodiče při vzájemné spolupráci při tvoření, začínají spolu vzájemně komunikovat. Otec stahuje návrh na střídavou péči.

6.1.1.1 Analýza kasuistiky rodiny č.1

Z výše uvedené kasuistiky je zřejmé, že nevyřešené konflikty rodičů začaly negativně působit na dítě, začaly se objevovat náznaky syndromu zavrženého rodiče. Díky rodinné terapii se vzájemná komunikace rodičů začala zlepšovat, přistoupili na realizaci asistovaných styků v Rodinném a mateřském centru. Zavrhovaný rodič se snaží být při kontaktu s dítětem aktivní, snaží se s dítětem navázat komunikaci o běžných věcech. Zavrhuující rodič často vzpomíná na zážitky z minulosti, jak mu bylo ubližováno zavrhovaným rodičem,

že dělal vše proti nim, cítí se nespravedlivě ublížený a do tohoto pocitu křivdy se snaží vmanipulovat dítě. Po absolvování několika sezení s psycholožkou se situace po rozchodu rodičů začala zlepšovat, ale bez spolupráce s matkou by bylo vybudování vztahu dítěte k otci velice obtížné. Důležité je dle potřeby pokračovat v rodinné terapii, která vedla ke zlepšení vzájemné komunikace a toleranci.

6.1.1.2 Výsledky polostrukturovaného rozhovoru rodiny č.1

Na otázku, jaký je **průběh kontaktu zavrhaného rodiče s dítětem**, jsme získali tyto odpovědi:

Rozhovor č. 1 : *„Kontakt probíhá v Rodinném a mateřském centru, podařil se navázat.“*

Rozhovor č. 2 : *„Z počátku výrazné napětí ze strany dítěte.“*

Rozhovor č. 3 : *„Postupně se kontakt daří navazovat, otec se snaží a matka je přístupná kontaktu.“*

Průběh kontaktů v Rodinném a mateřském centru ze začátku doprovázelo napětí ze všech stran (hlavně ze strany dítěte), ale postupně se situace zlepšovala, komunikace dítěte s otcem se navázala, matka kontaktům nebrání, snaží se je podporovat. Situace se zlepšila natolik, že asistence odborníků u styků nebyla nutná, díky zlepšení situace kontakty dále probíhají mimo prostory RMC.

Na druhou otázku, jaké je **chování zavrhujiícího rodiče při kontaktu** jsme získali následující odpovědi.

Rozhovor č. 1 : *„Maminka je nervóznější, ale snaží se spolupracovat.“*

Rozhovor č. 2 : *„Je více spolupracující, respektuje potřeby děvčátka.“*

Rozhovor č. 3 : *„Je při kontaktu nejistá, nepopuzuje, ani neštve proti otci.“*

Z odpovědí je zřejmé, že zavrhujiící rodič je ze začátku kontaktu nejistý, nervózní, ale i přesto se snaží spolupracovat a respektovat vzájemný kontakt otce s dcerou, nepopouzí dceru proti otci během kontaktu.

Na otázku **reakce zavrhaného rodiče při kontaktu** jsme obdrželi tyto odpovědi.

Rozhovor č. 1: *„Snaží se navázat kontakt s dcerou, zapojit se do společných aktivit.“*

Rozhovor č. 2 : *„Otec projevuje snahu, dominuje pocit křivdy, obviňování matky před dítětem.“*

Rozhovor č. 3 : „*Snažil se navázat kontakt, mluvit na určitá témata, pokouší se být vtipný.*“

Otec se snaží navázat kontakt s dcerou, hledá vhodná témata k rozhovoru, někdy dochází během kontaktu k rozepři s matkou dítěte, díky asistenci při styku se tyto rozepře daří eliminovat. Zavrhaný rodič je většinou při kontaktu klidný, nezvyšuje hlas, není agresivní.

Na další otázku **motivace dítěte ke kontaktu se zavrženým rodičem** jsme získali následující odpovědi.

Rozhovor č. 1 : „*Těžko říct, co probíhá doma. Ale při styku v centru se matka snaží v rámci svých možností dítě podporovat.*“

Rozhovor č. 2 : „*Dítě se jeví motivováno omezeně, kontakt je provázen psychickým napětím, dítě se bojí, co bude mezi rodiči.*“

Rozhovor č. 3 : „*Netušíme, jak matka mluví s dcerou doma, matka tvrdí, že dceru na styk připravuje, ale v prostorách RMC bývá i negativní, že by vyloženě dceru motivovala se neděje.*“

Z odpovědi je poznat, že motivace matky při styku v Rodinném a mateřském centru není dostatečná, kontakt provází psychické napětí ze strany matky, která očekává slovní napadání ze strany otce, toto napětí bylo ze začátku hodně patrné, dítě toto napětí cítí a má obavu z reakcí rodičů.

Na dotaz, jestli **působí problémy rodičů na psychiku** dítěte, jsme obdrželi následující odpovědi.

Rozhovor č. 1 : „*Nezletilá je velmi citlivá, určitě na ni zanechal následky negativní vztah rodičů vůči sobě vzájemně. Je zakřiknutá, určitě má nějaké psychické problémy.*“

Rozhovor č. 2 : „*Napětí mezi rodiči a jejich neschopnost vzájemné komunikace vedly k výskytu neurotických úzkostných projevů, jako jsou pomočování a mutismus.*“

Rozhovor č. 3 „*Problémy se odráží v psychice dítěte, dítě je zakřiknuté, plačtivé.*“

Na dítě problémy rodičů působí negativně, dítě je dle odborníků zakřiknuté, plačtivé, z vyjádření psychologů vyplývá, že u dítěte došlo k neurotickým projevům a to k pomočování a mutismu.

Poslední otázka se týkala možnosti **rozšíření zášti na příbuzné a přátele zavrhaného rodiče.**

Rozhovor č. 1 : „*Nejsem si jistá.*“

Rozhovor č. 2 : „*Ano.*“

Rozhovor č. 3 : „*Je to těžké posoudit, když se otec zmíní o příbuzných, reaguje bez emocí.*“

Z těchto odpovědí nelze jednoznačně odvodit rozšíření záště na ostatní příbuzné zavrhovného rodiče, všichni respondenti neznali příbuzenské vztahy a poměry u této rodiny.

6.1.1.3 Výsledky skrytého zúčastněného pozorování rodiny č.1

Na doporučení psychologa proběhly v současné době tři asistované kontakty v Rodinném a mateřském centru. Kontakty probíhaly v provozu centra za přítomnosti sociální pracovníce, kdy tímto kontaktem nebyl nikdy narušen provoz centra z důvodu napětí a stresu mezi rodiči. Rodiče přišli vždy včas, bylo cítit určité napětí mezi všemi zúčastněnými, matka se snažila komunikovat se sociální pracovnící a dávala prostor pro navázání kontaktu s otcem. Když otec slovně nenapadal matku, ta se snažila eliminovat nervozitu mezi všemi, povzbuzovala dítě ke společné práci s otcem na předem připraveném tvoření zaměstnankyň centra.

Trvání asistovaného styku přibližně 2 hodiny.

Tabulky skrytého zúčastněného pozorování (bodové hodnocení: 1 - nejlepší, 5 - nejhorší)

Tabulka č. 3: Výsledky pozorování zavrhuujícího rodiče (matky) při jednotlivých kontaktech rodiny č.1

	Včasný příchod	Připravenost dítěte	Ochota spolupráce	Komunikace s otcem	Podpora dítěte
1.kontakt	ano	3	3	3	3
2.kontakt	ano	3	2	3	2
3.kontakt	ano	2	2	3	2

Tabulka č. 4: Výsledky pozorování zavrženého rodiče (otce) při jednotlivých kontaktech rodiny č.1

Otec	Včasný příchod	Schopnost komunikace s dítětem	Ochota spolupráce	Komunikace s matkou	Podpora dítěte
1.kontakt	ano	3	2	3	2
2.kontakt	ano	2	2	3	2
3.kontakt	ano	3	2	3	2

Tabulka č. 5: Výsledky pozorování dítěte při jednotlivých kontaktech rodiny č.1

	Komunikace s matkou	Komunikace s otcem	Aktivita	Reakce na podněty otce	Napětí v chování dítěte
1.kontakt	1	3	3	3	4
2.kontakt	1	3	2	2	4
3.kontakt	1	2	2	3	3

6.2 Rodina č. 2

6.2.1 Kasuistika č. 2

Dle spisové dokumentace oddělení sociálně právní ochrany dětí byly zjištěny tyto údaje:

Matka - první manželství, zaměstnaná

Otec - první manželství, OVČ

Dítě - syn, narozen 1998

Dítě - dcera, narozena 2000

Rodinná anamnéza:

Manželství před čtyřmi lety rozvedeno, děti svěřeny do výchovy matky, stanoveno výživné, na styku se rodiče mimosoudně dohodli.

Styk otce s nezletilými po rozvodu není vůbec uskutečňován. Otec uvedl, že se o styk pokoušel, děti s ním však nechtěly jít.

Své problémy nedokázali rodiče řešit mimo přítomnost dětí, matka před dětmi otci sprostě nadávala.

Vývoj případu:

Matka: udává, že otec se s dětmi nestýká. Je pravda, že děti s otcem nemluví, že za ním nechtějí jít, nechce děti k ničemu nutit, protože si už vytrpěly dost. Odmítání otce před dětmi oceňuje. Nechce děti ke styku nutit proti jejich vůli. Před dětmi pláče, vzpomíná na příkoří, které při soužití s otcem zažila, oživuje tyto vzpomínky a to jednostranně. Programuje děti k názoru, že otec byl špatný. Našla si nového přítele, a tím se domnívá, že děti mají takto vytvořenou úplnou rodinu.

Otec: vysvětluje tuto skutečnost tím, že matka děti psychicky vydírá. Domnívá se, že matka nemá zájem, aby se s dětmi stýkal, že děti jsou výrazně pod jejím vlivem, mají dokonce omezen styk s babičkami a bývalými přáteli, i když bydlí všichni v jedné vesnici. Sděluje, že potkává děti téměř denně, když je pozdraví, obě skloní hlavu a utečou. Tyto problémy jsou od rozvodu, kdy mu bylo matkou dětí řečeno, že se k dětem nepřiblíží na 200 metrů. Pokud si pro děti přišel, děti se s ním odmítaly bavit a otevřeně sdělily, že s ním nepůjdou, matka se tomu před dětmi smála.

Syn: odmítá styk s otcem, když se s ním potká, nepozdraví ho. Při pokusu navázat se synem kontakt mu ten sděluje, že se s ním nebude bavit, je plný nevole a vzdoru, sděluje, že otce nechce, že za ním nikdy nepůjde a nemá ho rád. Sděluje, že se nechce stýkat s tátou a ani maminka si to nepřaje. Mamka mu obětovala nejlepší roky života, byla s nimi doma a starala se o ně. To by otec nikdy neudělal, jenom byl v práci, chodil pozdě domů. Matku hodnotí téměř výhradně, až nekriticky kladně, otce pouze záporně.

Dcera: nekomunikuje s otcem. Tvrdí, že s maminkou je jí lépe, nikam jinam chodit nechce, ani za tatškou. To by maminka byla smutná, protože pláče, když tátu vidí a oni pak taky. Nemusí od tatšky nic mít, protože jim všechno koupí mamka, od otce tedy nic nechce.

Širší rodina: nepřátelství dětí je rozšířeno i na členy původní rodiny otce, i na vlastní matku matky. Děti jsou vedeny k amorálnímu chování ke starým lidem.

Z posudku psychologa: děti mají vztah k otci narušen, jsou negativně ovlivňovány matkou, ta zdůrazňuje jeho výhradní podíl na rozvodu, oživuje vzpomínky dětí na stresy před rozvodem, kdy za jejich jediného strůjce prezentuje dětem otce. Děti cítí, že pokud styk s otcem odmítají, matku to uspokojuje a dělá jim to radost.

Rodiče doporučení psychologa, aby styky probíhaly v prostorách Rodinného a mateřského centra za přítomnosti sociální pracovnice neakceptovali.

6.2.1.1 Analýza kasuistiky rodiny č.2

Děti nechtějí od žádného z rodičů slyšet kritiku na druhého rodiče. Manželský konflikt je třeba předeštit jako selhání obou, rozvod jako řešení, na kterém se dohodli. Zdůrazňovat kladné vlastnosti matky a otce tím druhým. Děti jsou ve vztahu k otci negativně ovlivňovány matkou. Tato zdůrazňuje negativní vlastnosti otce, jeho výhradní podíl na rozvodu, oživuje vzpomínky dětí na stresy před rozvodem, kdy za jejich jediného strůjce prezentuje dětem otce.

Nezletilé děti mají vztah ke svému otci narušen. Matka tento vztah cíleně blokuje, přestože deklaruje dobrou vůli kontakt dětí s otcem umožnit, pokud si jej budou děti přát. Děti cítí, že pokud styk s otcem odmítají, matku to uspokojuje a dělají jí tím radost. Bez spolupráce s matkou bude znovubybudování vztahu k otci věcí obtížnou. Děti nesmí cítit obavu, že budováním vztahu s otcem ohrozí sebedůležitější vazbu k matce. Realizace styku bude pro děti vždy bolestná, pokud nezačne matka spolupracovat a děti budou cítit, že matce, tím že jdou k otci, ubližují. Pokud by se matka s dětmi loučila dramaticky, jako uplakaná, trpící žena, podvedená jejich otcem, znalkyní, soudem, děti se víc postaví na její ochranu, patologicky se na ni zafixují a jejich socializace bude ohrožena, přestože matka může mít pocit vítězství.

6.2.1.2 Výsledky polostrukturovaného rozhovoru rodiny č.2

Odpovědi u respondenta č. 2 nejsou zaznamenány z důvodu odmítnutí terapie.

Na otázku, jaký je **průběh kontaktu zavrhovaného rodiče s dítětem**, jsme získali tyto odpovědi:

Rozhovor č. 1: „*V současnosti neprobíhá žádný kontakt dětí s rodičem, otec rezignoval na to, aby se s dětmi stýkal.*“

Rozhovor č. 3: „*Ke kontaktům nedošlo, matka byla několikrát telefonicky kontaktována, byla ji nabídnuta možnost asistovaného styku, matka toto odmítá a argumentuje tím, že to nebylo soudně nařízeno, nemá zájem využít tuto možnost.*“

V současnosti neprobíhá žádný kontakt nezletilých dětí se zavrhovaným rodičem, matka odmítá asistované styky terénní asistenční služby, otec delší dobu neprojevuje snahu o to, aby vídal děti, úplně rezignoval.

Na druhou otázku, jaké je **chování zavrhujiícího rodiče při kontaktu** jsme získali následující odpovědi.

Rozhovor č. 1: „*Matka byla asi hodně hysterická před dětmi, vyvolávala hádky. Děti podle mě manipulovala a vytvářela negativní obraz otce před dětmi.*“

Rozhovor č.3: „*Styky neproběhly, šlo to do ztracena.*“

Chování zavrhujiícího rodiče při kontaktu nemohli dotazovaní posoudit, jelikož u této rodiny kontakty již delší dobu neprobíhají.

Na otázku **reakce zavrhovaného rodiče při kontaktu** jsme obdrželi tyto odpovědi.

Rozhovor č. 1: „*V minulosti, kdy se snažil o styky s dětmi, snažil se s dětmi mluvit, snažil se je přesvědčit k tomu, aby s ním šly, ale v důsledku chování matky se mu to nepodařilo.*“

Rozhovor č. 3: „*Otce jsme kontaktovali s nabídkou spolupráce, odmítá asistované styky, zdá se, že na situaci rezignoval, protože nevidí žádné řešení ani při asistovaných stycích.*“

Reakci zavrhovaného rodiče při kontaktu tazatelé nemohli posoudit, jelikož kontakty v současnosti neprobíhají, v minulosti otec při kontaktu s dětmi komunikoval, snažil se s nimi hovořit a motivovat ke kontaktům s ním.

Na další otázku **motivace dítěte ke kontaktu se zavrženým rodičem** jsme získali následující odpovědi.

Rozhovor č. 1: *„Zcela jistě není motivováno, v minulosti probíhaly při styku hádky mezi rodiči, takže to na děti působilo negativně.“*

Rozhovor č. 3: *„Úplný nezájem ke stykům.“*

Děti nejsou zcela jistě motivovány ke kontaktům se zavrženým rodičem, v minulosti byly svědky hádek při kontaktu mezi rodiči, matka vyvolávala rozepře s otcem před dětmi, aby otce před dětmi očernila.

Na dotaz, jestli **působí problémy rodičů na psychiku** dítěte, jsme obdrželi následující odpovědi.

Rozhovor č. 1: *„Zcela jistě ano, děti mají vytvořeny negativní vtaħ k otci a maminku přijímají až nekriticky kladně, nedokážu odhadnout, do jaké míry jsou schopny navazovat kvalitní vztahy s osobami opačného pohlaví.“*

Na tuto otázku odpověděla jen jedna respondentka, která případ rodiny zná již delší dobu a stále je s rodinou v kontaktu. Domnívá se, že problémy rodičů působí i na psychiku dětí, mají vytvořeny nezdravě kladný vtaħ k matce a naopak k otci zaujímají jenom odmítavý postoj.

Poslední otázka se týkala možnosti **rozšíření zášti na příbuzné a přátele zavrhovaného rodiče**.

Rozhovor č. 1: *„Děti mají zakázané se stýkat i s širší rodinou, s příbuznými ze strany otce, i když žijí ve stejné vesnici, matka to nedovolí. A je zvláštní, že matka má špatný vtaħ se svou vlastní matkou a děti v těchto negativních vazbách podporuje.“*

Na tuto otázku jsme získali jen jednu odpověď, z které vyplývá jednoznačné rozšíření zášti na příbuzné děti, i když spolu žijí v jedné vesnici, často se potkávají, neudrží spolu žádný kontakt.

6.2.1.3 Výsledky skrytého zúčastněného pozorování rodiny č.2

Doporučení psychologa realizovat asistované styky v RMC, aby děti začaly navazovat pozitivní vtaħ k otci, nebylo zavrhujičím rodičem akceptováno. Z tohoto důvodu byl otec ze strany OSPOD poučen, že má možnost podat návrh k soudu na úpravu styku otce s dítětem.

6.3 Rodina č.3

6.3.1 Kasuistika č.3

Dle spisové dokumentace oddělení sociálně právní ochrany dětí byly zjištěny tyto údaje:

Matka - rozvedená, MD

Otec - svobodný, zaměstnaný

Dítě - syn, narozen 2004

Rodinná anamnéza

Dítě je soudem svěřeno do výchovy matky. Otec je zavázán platit výživné na syna a soud mu také stanovil rozsah styku s ním. Matka dlouhodobě maří styk otce s dítětem, vede syna k jeho naprostému odmítání. Matka mění bydliště, bylo jí uloženo výchovné opatření. Při předávání ke styku byla opakovaně přítomna Policie ČR. V roce 2008 se podařilo několikrát zrealizovat asistovaný styk otce se synem, k navázání vztahu mezi nimi však dosud nedošlo, rodiče navzájem nekomunikují. Matka je soudem opakovaně vyzývána k povinnosti plnit vykonatelné rozhodnutí o styku, je i opakovaně sankcionována za neplnění povinnosti.

Vývoj případu:

Matka: dle jejího vyjádření již zpočátku vztahu bylo soužití značně problémové, matka se znovu provdala, s manželem má dvouleté dítě, v současné době je v rozvodovém řízení, porodila třetí dítě se současným přítelem.

Otec: podává návrh na změnu výchovy a výživy a návrh na uložení výchovného opatření matce. Tyto návrhy nebyly soudem akceptovány. Byl nařízen výkon rozhodnutí ve věci styku otce s nezletilým. Od srpna 2008 matka projevuje vstřícnost a navrhuje uskutečnit styk za asistence dalších osob, např. v Poradně pro rodinu. V prosinci 2008 se uskutečnil styk v Rodinném a mateřském centru. Další asistovaný styk pak proběhl až za tři měsíce. V průběhu let 2009 a 2010 proběhlo několik asistovaných styků, při nichž se nikdy nepodařilo navázat uspokojivý kontakt dítěte s otcem.

Dítě: je pozorována silná citová vazba na matku, vytváření ostatních pozitivních vazeb není dítěti umožněno v rámci konfliktní situace mezi rodiči, sociální kontakty s vrstevníky omezené, v MŠ se dosud neadaptoval, vyhledává samotu. Vztahy se sestrou dle zkušenosti OSPOD běžné, občas si berou hračky, za otce nezletilý pokládá současného manžela matky, vazby na prarodiče ze strany matky i současného manžela podporovány, dle vyjádření matky ostražitý i k těmto lidem. Citová vazba na otce a jeho rodinu není vytvořena, ani ze strany matky podporována. Otec v současné době nechce syna do vlastní péče, uvažuje o možnosti ústavní výchovy, která pro nezletilého zajistí stabilní prostředí, až si k němu syn vytvoří pozitivní vztah, chtěl by jej do vlastní péče.

Další informace viz příloha č. 4: Zpráva o vyhodnocení situace dítěte

6.3.1.1 Analýza kasuistiky rodiny č.3

Nezletilý má k matce pozitivní citovou vazbu, má tendenci identifikovat se s jejími postoji. Matka svým chováním v průběhu styků brání otci, aby se k synovi přiblížil a navázal s ním kontakt. Syna na návštěvu s otcem nepřipravuje a nevysvětluje mu, že bude s otcem trávit určitou dobu.

Vazba k otci se nemůže rozvíjet a prohlubovat, protože matka otce neakceptuje v jeho roli otcovské a rodičovské. Matka otce kritizuje, sama však v době styku nevytváří klidnou atmosféru, není schopná ani ochotná komunikovat s otcem. I při asistovaných stycích narušovala běh setkání natolik, že otec neměl možnost se se synem sblížit.

V současné době se jeví jako nejlepší kontakt nezletilého s otcem v neutrálním prostředí bez přítomnosti matky. Nezbytné je postupné sblížování nezletilého s otcem. Vhodný je z počátku krátký a častý kontakt otce s nezletilým, nelze přesně určit délku postupné adaptace.

Otec nesmí vzdát zájem o dítě a dobrý přístup k dítěti. Matka se nesmí vyhýbat kontaktům dítěte s otcem, když ke kontaktu dojde, nesmí ho narušovat a před kontaktem dítě na tuto skutečnost připravit.

Je v zájmu harmonického psychického vývoje nezletilého, aby se styk s otcem stabilizoval. To je v přítomnosti matky obtížné, či téměř nemožné. V důsledku nesmiřitelného řešení sporů rodičů trpí dítě a v budoucnu by mohlo v jeho vývoji dojít vlivem traumatizace k poruchám jeho harmonického vývoje.

Osobnostní charakteristiky matky a nestabilit výchovného prostředí vedou k tomu, že u nezletilého se projevují pocity nejistoty, separační úzkosti a projevy ostražitosti ve

vztahu k okolí.

Dle znaleckého posudku je otec osobností stabilnější, vyváženější než matka a má tedy lepší předpoklady pro výchovu nezletilého.

6.3.1.2 Výsledky polostrukturovaného rozhovoru rodiny č.3

Na otázku, jaký je **průběh kontaktu zavrňovaného rodiče s dítětem**, jsme získali tyto odpovědi:

Rozhovor č. 1: *„Opakovaně v RMC za přítomnosti sociálních pracovníků, tato přítomnost není určena soudem. Kontakt neprobíhá uspokojivě, dítě není předem připraveno, není motivováno, je podle mého názoru naváděno, že otec je ten špatný, že ho nemá ani zdravit, ale má ho hlavně odmítat.“*

Rozhovor č. 2: *„Kontakt probíhá v RMC, v prostředí přátelském k dítěti a současně neutrálním pro oba rodiče.“*

Rozhovor č. 3: *„Oba rodiče souhlasili s asistencí terénních asistentek u styku, který probíhal v RMC. Matka přicházela na styky opožděně, otec přicházel do centra pravidelně a vždy včas. Matka bojkotovala všechny styky, syn byl připoutaný jenom k ní.“*

Kontakty probíhají opakovaně v Rodinném a mateřském centru za asistence sociálních pracovníků. Matka styk dítěte s otcem nepodporuje, přichází opožděně, dítě na styk nepřipravuje. Dítě otce odmítá, staví se k němu negativně, je v odporu, to matka u dítěte podporuje, nemotivuje ho, odvádí jeho pozornost, manipuluje dítě proti otci i během styku.

Na druhou otázku, jaké je **chování zavrňujícího rodiče při kontaktu** jsme získali následující odpovědi.

Rozhovor č. 1: *„Žádným způsobem dítě nemotivuje, aby si s otcem hrálo a navazovalo nějaký kontakt, při styku odvádí pozornost dítěte na jídlo, na pití, případně na jiné hračky, aby nemohlo navazovat kontakty s otcem.“*

Rozhovor č. 2: *„Všechny její reakce směřují spíše k podporování dítěte v odmítavém chování vůči zavrňovanému.“*

Rozhovor č. 3: *„Odvádí jeho pozornost, snaží se v průběhu styku syna zabavit aktivitou, aby ho k sobě připoutala. Styk maří, nechce, aby byl s otcem navázán a připoutává syna k sobě.“*

Z odpovědí je zřejmé, že zavrhuje rodič žádným způsobem nepodporuje dítě ke styku s otcem. Zavrhuje rodič je pro dítě vzorem, pokud ten neprojevuje snahu o navázání vztahu otce s dítětem, je pro dítě navázání kontaktu zcela nemožné.

Na otázku **reakce zavrhovaného rodiče při kontaktu** jsme obdrželi tyto odpovědi.

Rozhovor č. 1: *„Otec se velmi snaží, je přátelský, respektuje přání dítěte a jeho případné odlišnosti od jiných dětí. Jeho snahy působí přirozeně a citlivě. Když je přítomno dítě, snaží se ovládat a nedělá žádné scény.“*

Rozhovor č. 2: *„Snaží se opakovaně o navázání kontaktu s dítětem, dokáže respektovat potřeby dítěte. Násilně kontakt neinicuje. Z tatínka nejde strach.“*

Rozhovor č. 3: *„Chodí připraven ke styku, má promyšleno, co by se synem mohl dělat.“*

Z odpovědí je zřejmé, že zavrhovaný otec se na kontakt se synem těší, během kontaktu vymýšlí zábavné aktivity pro syna. Snaží se vycítit, kdy je dítě nervózní, kdy má obavu z reakcí matky, nenutí ho násilně ke komunikaci, je trpělivý a klidný.

Na další otázku **motivace dítěte ke kontaktu se zavrženým rodičem** jsme získali následující odpovědi.

Rozhovor č.1: *„Určitě není motivováno.“*

Rozhovor č. 2: *„Je díky jednoznačně negativnímu postoji zavrhuje minimální. Je podněcován negativní postoj vůči zavrhovanému otci“*

Rozhovor č. 3: *„Není naprosto motivováno. Během přímého styku není znát, že by syna nějakým způsobem podporovala, vedla, dělá všechno proto, aby přerušila navázání kontaktu.“*

Respondenti se jednoznačně shodují, že dítě ke kontaktu se zavrženým rodičem není motivováno, jak před kontaktem, tak i během kontaktu s otcem. Když už se i jen minimální kontakt naváže, okamžitě se ho snaží přerušit.

Na dotaz, jestli **působí problémy rodičů na psychiku** dítěte, jsme obdrželi následující odpovědi.

Rozhovor č. 1: *„Je pořád v napětí, ustrašený, vývoj je opožděný, není schopen navazovat sociální kontakty ani s vrstevníky, natož s otcem.“*

Rozhovor č. 2: *„Problémy rodičů mají velmi silný negativní vliv na prožívání a celkový psychomotorický vývoj dítěte-opoždování, v oblasti sociální a emocionální.“*

Rozhovor č. 3: „*Po vývojové stránce není vše v pořádku, ani ke vztahu k ostatním. Bojí se všech, sociální izolace.*“

Shodné odpovědi jsou hlavně v sociální izolaci u dítěte a v opožděném vývoji. Problémy dítěte jsou velmi patné již nyní, shody u odpovědí jsou jednoznačné a alarmující.

Poslední otázka se týkala možnosti **rozšíření zášti na příbuzné a přátele zavrhaného rodiče.**

Rozhovor č. 1: „*Určitě, nezletilý je odmítá.*“

Rozhovor č. 2: „*Pozitivní sociální vazby neexistují ani v rámci širší rodiny.*“

Rozhovor č. 3: „*Syn nemá vytvořeny žádné pozitivní vazby k širšímu příbuzenstvu, naprosto je odmítá, nekomunikuje s nimi a jsou mu úplně jedno.*“

Z odpovědi jednoznačně vyplývá rozšíření nepřátelství k příbuzným zavrhaného rodiče.

6.3.1.3 Výsledky skrytého zúčastněného pozorování rodiny č.3

Od jara roku 2009 měly probíhat soudem nařízené asistované styky v prostorách Rodinného a mateřského centra. Styky probíhaly nepravidelně, z důvodů častých omluv matky s dítětem, od května 2010 do prosince 2010 styky nebyly uskutečněny vůbec, z důvodu absence matky s dítětem, otec se vždy ke styku dostavil nebo se informoval na oddělení sociálně právní ochrany dětí, jestli se matka ze styku neomluvila. Ze začátku probíhaly kontakty v herně, ale po třetím styku to z důvodu narušování běžného provozu centra nebylo reálné, ke styku se vyhradila jiná menší provozní místnost, kde nebyli klienti centra. Tuto změnu matka nesla velice nelibě, naopak otec změnu uvítal, měl se synem více soukromí, nenarušovalo je okolní dění v centru a dítě nevyrušovaly žádné jiné okolnosti. Jako pozitivní změnu to hodnotili i všichni ostatní odborní asistenti styku.

Činnosti matky při styku: pohybuje se po centru tak, aby se se synem vyhnula kontaktu s otcem. Když je styk přesunut do jiné místnosti, matka styk často bojkotuje, sedí se synem na chodbě, když už se odhodlá jít s dítětem dovnitř, často odchází i s dítětem z místnosti. Záměrně o otci mluví před synem negativně, nepodporuje ho ke kontaktu s otcem, naopak je ráda, když dítě s otcem odmítá komunikovat a často ho za to polohlasně i chválí. Matka nejednou odvádí synovu pozornost větou: „Musíme to vydržet.“

Činnosti otce při styku: snaží se synem navázat kontakt, který není úspěšný. Při komunikaci s matkou dítěte je nervózní, někdy se zdá podrážděný. Motivuje syna ke hře s hračkami nachystanými v místnosti nebo otcem přinesenými z domu.

Činnosti dítěte při styku: pohybuje se po prostoru centra, kontaktu s otcem se vyhýbá, jeho postoj je značně odmítavý, přítomnost otce naprosto ignoruje, hází po otci molitanové kostky, říká mu: „nejsi můj otec, nechcu Tě.“ Dítě se někdy náhodně zapojí do hry s otcem, ale matka tuto iniciativu hned přerušuje, buď rychlým ukončením styku, nebo odvedením pozornosti konstatováním: „ Máš více otců, tento je jenom biologický a není pro tebe důležitý. Za chvíli musíme jít domů.“

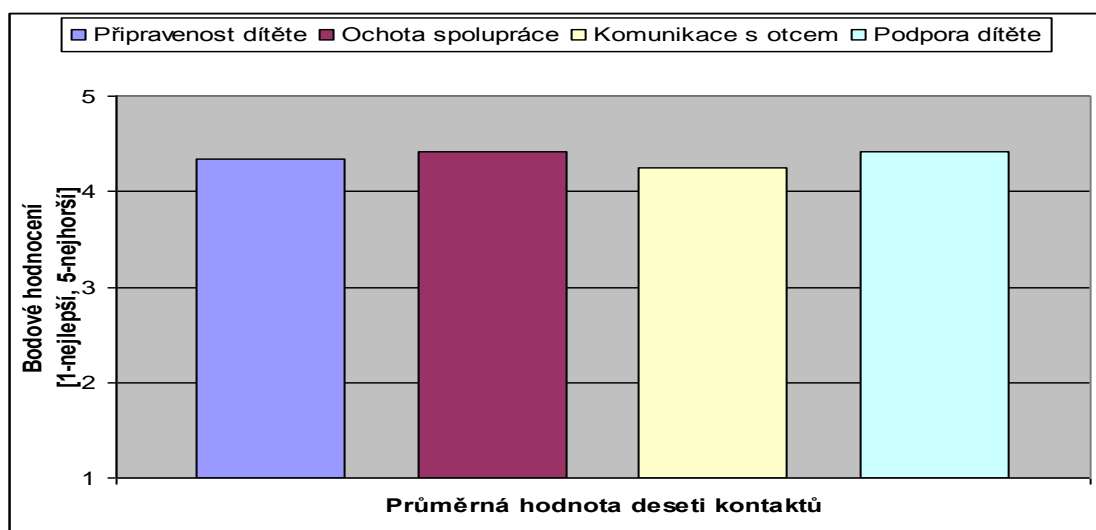
Frekvence soudem nařízených styků měla být každé pondělí od 15.00-17.00 hodin.

U asistovaných styků bývají přítomni: psycholog, vedoucí sociálně právní ochrany dětí, sociální pracovníce, pracovníce sociální aktivizační služby, nebývají přítomni vždy všichni najednou, nejméně však jeden z výše jmenovaných. Trvání asistovaného styku dle situace od 1 hodiny až 2 hodin.

Tabulky skrytého zúčastněného pozorování (bodové hodnocení: 1 -nejlepší, 5 - nejhorší)

Tabulka č. 6: Výsledky pozorování zavrhuujícího rodiče (matky) při jednotlivých kontaktech rodiny č.3

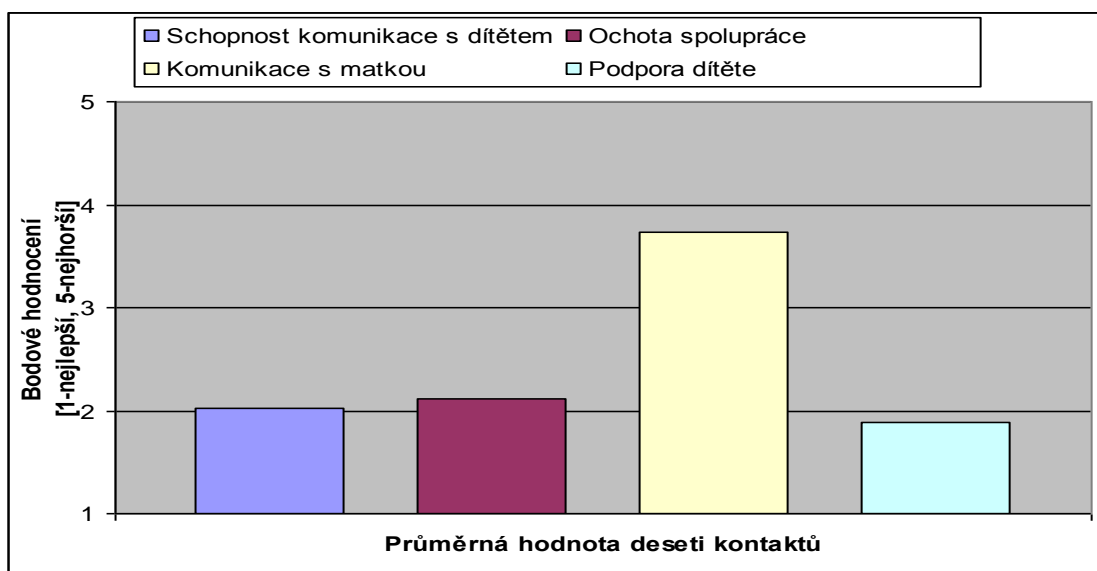
	Včasný příchod	Připravenost dítěte	Ochota spolupráce	Komunikace s otcem	Podpora dítěte
1.kontakt	ne	5	5	4	5
2.kontakt	ne	5	5	4	5
3.kontakt	ano	4	3	4	3
4.kontakt	ne	4	5	4	5
5.kontakt	ne	3	4	3	4
6.kontakt	ne	4	5	5	5
7.kontakt	ne	4	3	4	3
8.kontakt	ne	5	5	5	5
9.kontakt	ne	5	5	5	5
10.kontakt	ne	5	5	5	5

Obrázek č. 1: Výsledky pozorování zavrhuujícího rodiče (matky) při jednotlivých kontaktech rodiny č.3

Tabulka č. 7: Výsledky pozorování zavrženého rodiče (otce) při jednotlivých kontaktech rodiny č.3

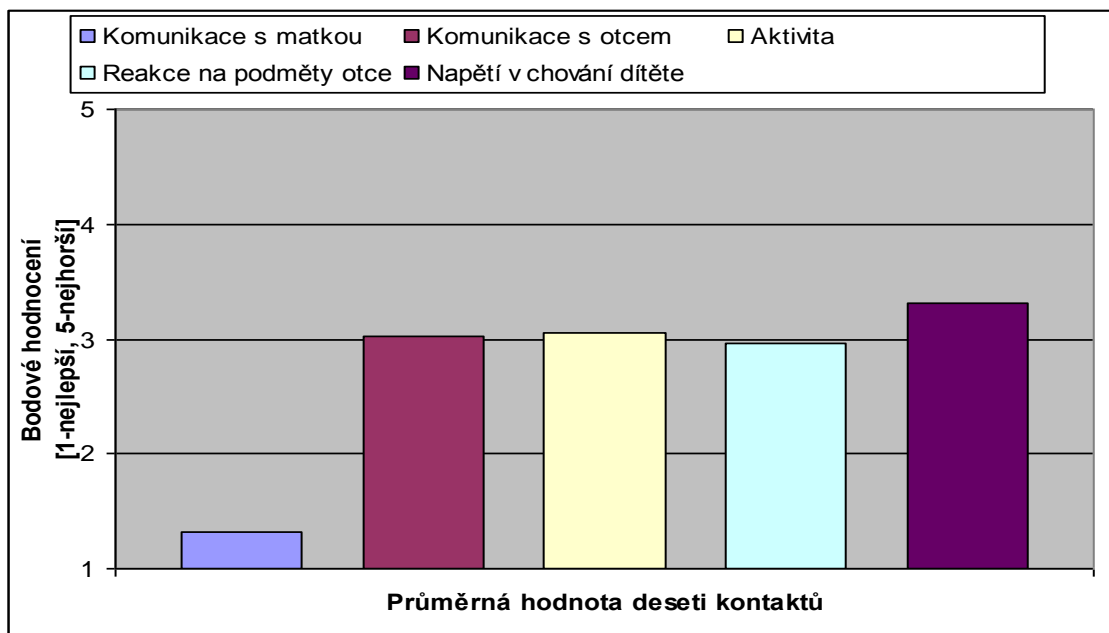
	Včasný příchod	Schopnost komunikace s dítětem	Ochota spolupráce	Komunikace s matkou	Podpora dítěte
1.kontakt	ano	2	2	4	3
2.kontakt	ano	3	3	4	3
3.kontakt	ano	2	2	2	2
4.kontakt	ano	2	3	4	2
5.kontakt	ano	1	2	4	2
6.kontakt	ano	2	2	4	1
7.kontakt	ano	2	1	4	1
8.kontakt	ano	2	2	4	2
9.kontakt	ne	3	2	4	2
10.kontakt	ano	2	3	4	2

Obrázek č. 2: Výsledky pozorování zavrženého rodiče (otce) při jednotlivých kontaktech rodiny č.3

Tabulka č. 8: Výsledky pozorování dítěte při jednotlivých kontaktech rodiny č.3

	Komunikace s matkou	Komunikace s otcem	Aktivita	Reakce na podněty otce	Napětí v chování dítěte
1.kontakt	1	4	4	4	4
2.kontakt	1	4	5	5	5
3.kontakt	2	2	2	2	3
4.kontakt	1	3	3	3	3
5.kontakt	2	3	3	3	3
6.kontakt	2	3	2	2	3
7.kontakt	2	2	2	2	2
8.kontakt	1	3	3	3	3
9.kontakt	1	3	4	3	4
10.kontakt	1	4	4	4	4

Obrázek č. 3: Výsledky pozorování dítěte při jednotlivých kontaktech rodiny č.3

6.4 Shrnutí výzkumného projektu

Z výše provedeného výzkumu lze konstatovat u všech tří případů syndrom zavrženého rodiče s podobnými znaky včetně příčin a okolností jeho vzniku tak, jak je popisuje odborná literatura.

Společným znakem pro všechny rodiny byla matka jako zavrhuující rodič a otec zavrhováním rodičem.

Z výzkumu lze také diagnostikovat 2 ze 3 možných typů syndromu zavrženého rodiče, a to u prvního případu rodiny se patrně jedná o mírný syndrom zavrženého rodiče, a u případě rodiny č. 2 a č. 3 jde o těžký syndrom zavrženého rodiče. Toto zjištění potvrzují jak rozhovory s odborníky, kteří se s případy rodin setkali, tak skrytá pozorování.

V rámci výzkumného projektu jsme dosáhli následujících dílčích cílů:

Dílčí cíl č. 1) Popsat specifika průběhu syndromu zavrženého rodiče

Zjistili jsme, že scénáře průběhu SZR jsou si vždy podobná. Rozchod rodičů, odloučení dítěte od zavrženého rodiče, následuje scénář očerňování, programování dítěte proti zavrženému rodiči, dítě nemá pocit viny vůči zavrženému rodiči.

Dílčí cíl č. 2) Srovnat na konkrétních případech opakující se scénář zavrhuujícího rodiče

Typický zavrhuující rodič se snaží dítěti vštípit myšlenky a postoje, které jsou v přímém protikladu k předchozím kladným zkušenostem dítěte. V některých případech (viz kasuistika č. 2 a č. 3) je dítě vedeno k tomu, aby zavrhovaného rodiče nerespektovalo, neposlušalo ho, nesouhlasilo s ním a dokonce se mu vzpouzelo. Čím se syndrom stává vážnějším, tím vrcholí kampaň očerňování. Zavrhuující rodič dítě naprogramuje tak, že se zdá, jako by zapomnělo na všechny příjemné věci a zážitky, které se zavrhováním rodičem v minulosti prožilo.

Dílčí cíl č. 3) Srovnat na konkrétních případech opakující se scénář zavrhovaného rodiče

Zavržení rodiče mnohdy ani nechápou, co se vlastně přihodilo. Odcizení a zavržení přišlo jakoby náhle, z bezproblémového vztahu dítěte k rodiči se stal vztah plný nenávisti, zášti a lhostejnosti. Vzpomínají si, že se k nim dítě před zavržením chovalo mile, přátelsky, spolupracovalo s ním a teď nechápou obrat v jednání dítěte. Z tohoto chování dítěte bývají zmatení, připadají si bezmocní, začínají obviňovat sami sebe, neuvědomují si, že nenávist dětí je naprogramovaná zvenčí, není opravdová a neodráží skutečné pocity dětí.

Dílčí cíl č. 4) Navrhnout způsoby sociální práce se zavrhováním rodičem

V první řadě je potřeba zavrhovému rodiči objasnit situaci a pozadí SZR. Sociální pracovník, terapeut by měli pomoci zavrhovému rodiči, aby si vypěstoval takzvanou hroší kůži. Potřebuje podporu a vedení, aby očeřování ze strany dětí nebral vážně, náhlá proměna v chování dítěte neznamena, že láska k rodiči vyprchala. Je potřeba zavrhovaného rodiče povzbuzovat, aby v návštěvách pokračoval a na projevy nepřátelství nahlížel jako na masku, která má uspokojit zavrhujiícího rodiče. V žádném případě by sociální práce neměla spočívat na podpoře pasivního přístupu rodiče k dítěti. Lze také navrhnout účast na terapii u psychologa.

Dílčí cíl č. 5) Doporučit způsoby sociální práce se zavrhujiícím rodičem

Zavrhujiící rodič se snaží vyhledat svého vlastního terapeuta, s kterým vytvoří koalici a terapeut se stává, ať vědomě či nevědomě zastáncem zavrhujiícího rodiče. Terapeut mívá minimální kontakt se zavrhováním rodičem, pokud se s otcem setká, obvykle jedná nepřátelsky, aniž by se ho snažil pochopit. Oddělení sociálně právní ochrany dětí řešilo tuto situaci u kasuistiky č. 3. *Návrh řešení* - podat návrh k soudu, aby zavrhujiící rodič docházel k terapeutovi určenému soudem.

Sociální pracovník by se měl snažit hledat v rodině zavrhujiícího rodiče spolupracující osobu, jako například matku zavrhujiícího rodiče, sestru, bratra či přítelkyni, která si uvědomuje realitu a vidí, že zavrhujiící rodič nejedná správně. Příbuzní a přátelé by mohli přivést zavrhujiícího rodiče k názoru, že svým jednáním ubližuje dítěti. Sociální pracovník by na ně měl apelovat, že neutrálním chováním k zavrhujiícímu rodiči můžou přispět i oni k syndromu zavrženého rodiče, který se nemalou mírou vždy podepíše na dítěti.

Dále lze navrhnout účast na rodinné terapii, to se sociálnímu pracovníkovi zdařilo v kasuistice č. 1.

Dílčí cíl č. 6) Navrhnout způsoby sociální práce s dítětem

Pro dítě bývají zvláště obtížné chvíle při předávání dítěte mezi rodiči, protože se vystupňuje konflikt jeho oddanosti k zavrhujiícímu rodiči a vztahu k zavrhovému rodiči. Proto by předávání nemělo probíhat doma u zavrhujiícího rodiče, dítě nejspíš nebude chtít odejít k zavrhovému rodiči z obavy reakce zavrhujiícího rodiče. Je dobré vymyslet neutrální místo předávání, nejlépe v pracovně sociálního pracovníka a navrhnout předávání takzvané

postupné, kdy zavržený rodič předá dítě sociálnímu pracovníkovi, který s ním stráví určitý čas, může s ním terapeuticky pracovat a pak předá dítě zavrhovanému rodiči.

Při asistovaném styku zavrhujícího rodiče s dítětem spolu se zavrhovaným rodičem doporučí sociální pracovník zavrhujícímu rodiči, aby nenarušoval svoji přítomností styk, jestli nebude návrh akceptován, snažit se o toto doporučení soudní cestou. Je důležité se snažit terapeuticky pracovat s dítětem, při individuální práci je nutné děti odrazovat od snah říkat to, co podle nich zavrhující rodič chce slyšet. Toho lze lépe dosáhnout při rodinných terapiích.

7 NÁMĚTY A OPATŘENÍ PRO PRAXI

Na základě provedeného výzkumu navrhuje náměty a opatření v řešení problematiky syndromu zavrženého rodiče.

Vzdělávání sociálních pracovníků OSPOD v oblasti syndromu zavrženého rodiče

Za velký problém považujeme nedostatečnou informovanost sociálních pracovníků o syndromu zavrženého rodiče. Zkušený sociální pracovník se nenechá vmanipulovat do kampaně jednoho rodiče proti druhému, např. vydáním zpráv potvrzujících škodlivý vliv druhého rodiče. Doporučujeme sociálním pracovníkům seznámit se s problematikou SZR, aby se nestalo, že by ji, byť nevědomě, podporovali, případně se nedostali do rozporu s platnými právními předpisy.

Vyškolit odborníka na oddělení sociálně právní ochrany dětí, který by vedl terapii s dítětem

Sociálním pracovníkům chybějí základní podmínky pro práci s klienty se syndromem zavrženého rodiče. Pokud přistoupí rodiče k terapii s dítětem, měl by ji vést jeden terapeut obeznámený s problematikou SZR. Je potřeba jednat co nejrychleji a nejkvalitněji.

Supervize týmu sociálních pracovníků

V supervizi dle Matouška (2003) jde o společné hledání řešení v atmosféře důvěry, o rozvíjení sebereflexe, vedoucí k pochopení dosud neuvědomovaných souvislostí, vztahů, pocitů a jejich odrazu v pracovní činnosti. Mělo by se jednat o pravidelnou supervizi týmu, ale v případě nutnosti i možnost individuální supervize. Individuální supervize má za úkol podpořit jednoho pracovníka a jeho další profesní rozvoj.

Multidisciplinární spolupráce

Možnost svolat skupinu zástupců institucí zodpovědnou za řešení problematiky syndromu zavrženého rodiče. Vedoucí OSPOD svolává pravidelně 1x měsíčně tým multidisciplinární spolupráce. Do principu spolupráce můžeme zařadit komplexní přístup spolupráce všech zainteresovaných osob, institucí, organizací a propojení různých odborností. Důležitá je týmová práce a vzájemná informovanost týmu. Výhodou multidisciplinární spolupráce je propojenost, vzájemná podpora, pružnost, využití různých zkušeností a vyjasnění kompetencí zabraňujících zdvojení poskytovaných služeb. Naopak nevýhodou mohou být názorové střety a rigidní setrvávání na vlastním názoru.

Případové konference

Odborná diskuse zainteresovaných subjektů (odborníků) nad konkrétním případem rodiny s cílem vyhodnocení rodinné situace. Sociální pracovníci by měli pružně reagovat na problematiku syndromu zavrženého rodiče, snažit se aktuálně svolat případovou konferenci a navrhnout řešení a další práci s rodinou, která řeší problematiku SZR.

Mediace

Podle Matouška (2003) je mediace alternativní metoda pro řešení sporů, která pomáhá snižovat překážky v komunikaci a podporuje sociální sblížení lidí. Při řešení sporů by bylo dobré zabývat se také tím, jaký vztah mají lidé k tomu, s kým spor řeší. V úvahu by měli brát, zda s ním budou ještě v budoucnu jednat a spolupracovat, setkávat se s ním a komunikovat ohledně výchovy a výživy dětí.

V ideálním případě by měl být vyškolený mediátor na OSPOD, který by řešil spory mezi rodiči v zájmu dítěte mimosoudní cestou. Kdyby k mediaci došlo před rozvojem syndromu zavrženého rodiče, a konflikt byl řešen ve prospěch nezletilého dítěte, předešlo by se mnohdy závažným konfliktům mezi rodiči a dítětem.

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce bylo upozornit na nový fenomén v porozvodové situaci a to na **syndrom zavrženého rodiče**. Rodina by měla být pro děti přirozeným prostředím pro jejich vývoj a šťastný život. Rodiče mají odpovědnost za výchovu dětí a péči o ně a to i v případě, že spolu nežijí jako manželé nebo jako partneři. Každý z rodičů by si měl uvědomit, že dítě potřebuje ke šťastnému dětství matku, otce i širší rodinu.

Při přípravě teoretické části jsme se potýkali s nedostatkem informací a odborné literatury k tématu syndromu zavrženého rodiče. V rámci přípravy výzkumného projektu jsme zvolili kvalitativní výzkum, díky němuž jsme měli možnost hlouběji poznat tři rodiny s problematikou syndromu zavrženého rodiče. Po vyhodnocení výzkumu jsme přesvědčeni o tom, že rozvod rodičů je pro děti velmi zátěžovou situací. Téměř nikdy se nepodaří rodičům udržet děti mimo jejich spory. Situace je komplikovanější v případě, kdy se spory rodičů vyhrotily a dítě se může nechtěně stát nástrojem války svých rodičů. Dítě, které má díky programujícímu rodiči dokonale „vymytý mozek“, je předpojaté a neschopné reálně zhodnotit situaci. Rodiče využijí k vymývání mozku každé situace, když jsou s ním o samotě, nebo dokonce i v přítomnosti druhého rodiče. Naprogramované dítě se přikloní k názoru matky, což dítě nenaprogramované nikdy neučiní.

Je třeba také uvést, že v případě prokázání SZR je nezbytný znalecký posudek, nezbytnost posudku souvisí s včasnou diagnostikou problému, díky němuž je možno přijmout účinný právní prostředek, který by mohl a měl ochránit především nezletilé dítě.

Rodinné a mateřské centrum nabízí prostor k setkávání rodičů, kteří z nějakého důvodu ztratili kontakt se svým nezletilým dítětem nebo na něž dítě není zvyklé. K těmto setkáváním jsem byla, jako vedoucí RMC oslovena oddělením sociálně právní ochrany dětí k poskytnutí prostoru k vzájemnému setkávání rodin. Toto vzájemné setkávání bylo impulzem k napsání této bakalářské práce na téma syndrom zavrženého rodiče.

Při zpracování bakalářské práce jsem si splnila také svůj cíl - seznámit se se syndromem zavrženého rodiče a s jeho důsledky na dítě.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BAKALÁŘ, E. a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1089-2.
- [2] BECHYŇOVÁ, V., KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-392-5.
- [3] GARDNER, R. *Terapeutické intervence u dětí se syndromem zavržení rodiče*. Praha: TRITON, 2010. ISBN 978-80-7387-365-3.
- [4] GARDNER, R. *Syndrom zavrženého rodiče*. Praha: JAN, 1996. ISBN 80-85529-22-X.
- [5] HARTL, P. *Psychologický slovník*. Praha: Budka, 1993. ISBN 80-90 15 49-0-5.
- [6] HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- [7] CHODĚRA, O. *Partnerství, manželství a paragrafy*. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0217-7.
- [8] VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 2.vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-414-4.
- [9] MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní náhradní*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-83-6.
- [10] MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Děti, rodina a stres*. Praha: Galén, 1994. ISBN 80-86824-06-X.
- [11] MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-739-8.
- [12] MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 2.vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.
- [13] MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 2.vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-368-0.
- [14] MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.

- [15] MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. ISBN 80-901424-7-8.
- [16] MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.
- [17] NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada, 2005. ISBN 978-80-247-1449-3.
- [18] PLECITÝ, V. *Zákon o rodině*. Praha: Eurounion, 2007. ISBN 978-80-7317-063-9.
- [19] SOBOTKOVÁ, I. *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*. Praha: MPSV, 2003. ISBN 80-86552-62-4.
- [20] SMITH, H. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-906-2.

Sborník studií:

- [1] LAINOVÁ, M., VAŇKOVÁ, M., HÝBNEROVÁ, J., KRČMÁŘOVÁ, B., ULBERTOVÁ, Z. *Děti a jejich problémy II*. Praha: Sdružení linky bezpečí, 2007.

SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

- [1] BAKALÁŘ, E. *Syndrom zavrženého rodiče v soudní a znalecké praxi (pohled zpět po 13letech)*. [online]. Praha: Spravedlnost dětem, 2010 [cit. 2011-02-20].
URL: <http://www.iustin.cz/files/syndrom13.pdf>
- [2] KEPKOVÁ, M. *Metodické doporučení MPSV č. 2/2010 pro postup orgánů sociálně-právní ochrany dětí při případové konferenci*. [online]. Praha: MPSV, 2010. [cit. 2011-02-05].
URL: http://www.mpsv.cz/files/clanky/9086/Metodika_pripadove_konference.pdf
- [3] RULÍKOVÁ-VÍTKOVÁ, K. *Metodické doporučení MPSV č. 11/2009 při účasti orgánů sociálně-právní ochraně dětí*. [online]. Praha: MPSV, 2009. [cit. 2011-02-18].
URL: http://www.mpsv.cz/files/clanky/8424/Metodicke_doporuceni_MPSV_c-11.pdf
- [4] VARGOVÁ, B., VAVROŇOVÁ, M. *Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí*. [online]. Praha: ROSA, 2006. [cit. 2011-03-08]. URL: http://www.rosa-os.cz/fileadmin/rosa/zlom_manual.pdf

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

F	Nemoci duševní a poruchy chování
MKN	Mezinárodní klasifikace nemocí
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky
MŠ	Mateřská škola
NAPŘ.	Například
OSPOD	Oddělení sociálně právní ochrany dětí
RMC	Rodinné a mateřské centrum
SZR	Syndrom zavrženého rodiče
Y	Zevní příčiny nemoci a úmrtí
Z	Faktory ovlivňující zdravotní stav

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 6: <i>Výsledky pozorování zavrhujeícího rodiče (matky) při jednotlivých kontaktech rodiny č.3</i>	60
Obrázek č. 7: <i>Výsledky pozorování zavrženého rodiče (otce) při jednotlivých kontaktech rodiny č.3</i>	61
Obrázek č. 3: <i>Výsledky pozorování dítěte při jednotlivých kontaktech rodiny č.3</i>	62

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: <i>Zavrhuující rodič</i>	39
Tabulka č. 2: <i>Zavrhovaný rodič</i>	39
Tabulka č. 3: <i>Výsledky pozorování zavrhuujícího rodiče (matky) při jednotlivých kontaktech rodiny č.1</i>	48
Tabulka č. 4: <i>Výsledky pozorování zavrženého rodiče (otce) při jednotlivých kontaktech rodiny č.1</i>	48
Tabulka č. 5: <i>Výsledky pozorování dítěte při jednotlivých kontaktech rodiny č.1</i>	48
Tabulka č. 6: <i>Výsledky pozorování zavrhuujícího rodiče (matky) při jednotlivých kontaktech rodiny č.3</i>	60
Tabulka č. 7: <i>Výsledky pozorování zavrženého rodiče (otce) při jednotlivých kontaktech rodiny .3</i>	61
Tabulka č. 8: <i>Výsledky pozorování zavrženého rodiče (otce) při jednotlivých kontaktech rodiny .3</i>	62

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA Č.1: H. O., NOVINÁŘKA, EDUARD P. MARTIN

PŘÍLOHA Č.2: MILÁ MAMINKO A MILÝ TATÍNKU

PŘÍLOHA Č.3: POUČENÍ PRO RODIČE VE VĚCI ÚPRAVY STYKU S NEZLETILÝM
DÍTĚTEM

PŘÍLOHA Č.4: ZPRÁVA O VYHODNOCENÍ SITUACE DÍTĚTE

PŘÍLOHA P I: H.O.,NOVINÁŘKA, EDUADR P. MARTIN

A s novým milencem (opět hadrovým panákem

- jenže z drahých hadrů)

jsem předjela před školku do které chodila moje dcera

Unesla jsem ji

Dcera mne nenáviděla Milovala Otce

Namluvila jsem jí tehdy : „tatínek o tom ví

Chce, abys se mnou odjela“

Nic nevěděl, Jenže já chtěla po rozvodu mít dítě u sebe

Pro některé ženy jsou děti módním doplňkem

Jako kožichy Náramky Paruky

Držela jsem dceru - zamčenou - doma

A snažila se ji uplácet kremrolemi a panenkami

Nechápala jsem že jí беру svobodu

Naopak: cítila jsem že nesu svobodu sobě

Odmítala jsem,

aby se manžel s dcerou sešel

Můj otec - brunátně řvoucí otec -

(a přitom hadrový panák) mne povzbuzoval

Kolik je těch co si myslí

že otevřou svoji klec tím

když jiné dají do klece

Ale klece jsou lstivé. Tak lstivé

A nejlstivější klec

si dává jméno

Jaké moudrosti je třeba k tomu

nahlížet pod odchlípující názvy věcí Vidět obsah Přiznat si jej

Jednou Když jsem nebyla doma

vyskočila dcera z okna

Vracela jsem se večer domů od jednoho milence

Našla jsem ležet na

betonovém chodníčku vytřeštěné oči...

Dívaly se z roztráštěné krvavé hlavičky

Strnulé oči dítěte se dívaly na mne skrze mne

Nechápala jsem

Copak nejsem

vítěz?

Přiznala jsem si

svou podobu

Poprvé v životě

v té pekelné vteřině

jsem se spatřila

Přesně

Moje svědomí mne

ohlušivě pojmenovalo

Jako ve zpomaleném filmu jsem vyšla vzhůru

Do podkrovního pokojíčku

Domova plyšových medvídků

ve kterém jsem dceru zamkla

Přistoupila jsem k oknu

Seskočila

PŘÍLOHA Č.II. : MILÁ MAMINKO A MILÝ TATÍNKU

20 proseb dětí, Cochem, v srpnu 2007

1. Nikdy nezapomeňte: jsem dítětem vás obou. Mám teď sice jen jednoho rodiče, u kterého převážně bydlím, a který se o mě většinu času stará. Ale druhého rodiče potřebuji úplně stejně.
2. Neptejte se mě, koho z vás mám raději. Mám vás oba stejně rád. Neočerňujte přede mnou toho druhého, protože mě to bolí.
3. Pomozte mi mít kontakt s tím rodičem, se kterým netrávím většinu času. Vytočte mi jeho telefonní číslo nebo mi předepište jeho adresu na obálku. Pomozte mi k Vánocům nebo narozeninám pro něj vyrobit nebo koupit nějaký hezký dárek. Moje fotky nechte vždycky vyvolat dvakrát- jednou taky pro druhé rodiče.
4. Mluvte spolu jako dospělí lidé. Ale mluvte spolu. Nepoužívejte mě jako poslíčka mezi vámi- a už vůbec ne se zprávami, které toho druhého zarmoutí nebo rozčílí.
5. Nebud'te smutní, když odcházím k tomu druhému rodiči. A rodič, od kterého odcházím, ať si také nemyslí, že se v příštích dnech budu mít špatně. Nejraději bych byl pořád s vámi oběma. Ale nemůžu se roztrhnout na dva kusy- jenom proto, že jste vy naši rodinu roztrhli.
6. Nikdy neplánujte nic na dobu, kdy mám být s druhým rodičem. Část mého času patří mojí mamince a mně, část mému tatínkovi a mně. Důsledně to dodržujte.
7. Nebud'te zklamaní nebo se nezlobte, když se vám nehlásím v době, kdy jsem s druhým rodičem. Mám teď dva domovy. A ty musím dobře oddělovat - jinak bych se ve svém životě ale už vůbec nevyznal.
8. Nepředávejte si mě u dveří druhého rodiče jako balík. Pozvěte toho druhého na chvíli dál a promluvte si o tom, jak byste mohli můj těžký život nějak zlepšit. Vždycky, když si mě předáváte nebo přebíráte, jsou to pro mě kratičké chvílky, kdy vás mám oba. Neničte mi je tím, že se obtěžujete nebo hádáte.
9. Když se nemůžete ani vidět, předávejte si mě ve školce nebo u přátel.
10. Nehádejte se přede mnou. Bud'te ke mně alespoň tak zdvořilí, jako jste k ostatním lidem, a jak to také ode mě vyžadujete.
11. Nevyprávějte mi věci, kterým ještě nemohu rozumět. Mluvte o tom s jinými dospělými, ale ne se mnou.
12. Dovolte mi přivést si svoje kamarády k vám oběma. Chci, aby poznali moji maminku a mého tatínka a aby viděli, jak jsou oba skvělí.

13. Dohodněte se férově o penězích. Nechci, aby jeden z vás měl moc peněz a ten druhý jen málo. Ať se vám oběma daří tak dobře, abych se u vás obou mohl cítit stejnou mírou v pohodě.
14. Nesoutězte o to, kdo mě víc rozmázlíte. Tolik čokolády bych totiž nikdy nemohl sníst, jak moc vás mám oba rád.
15. Řekněte mi na rovinu, když někdy nevystačíte s penězi. Pro mě je stejně mnohem důležitější čas než peníze. Ze skvělé společné hry se raduji mnohem víc než z nějaké nové hračky.
16. Nemusíme mít pořád nějaké akce. Nemusí být pořád něco nového a skvělého, když spolu něco podnikáme. Nejhezčí je pro mě, když jsme prostě veselí a v pohodě, hrajeme si a máme i trochu klidu.
17. Nechte v mém životě co nejvíce věcí tak, jak bývaly před vaším rozchodem. Začíná to u mého pokojíčku a končí u úplných maličkostí, které jsem dělával úplně sám s tatínkem nebo s maminkou.
18. Buďte hodní na babičku a dědečka z druhé strany, i když při rozvodu stáli víc u svého dítěte. Taky byste při mně stáli, kdyby se mi vedlo špatně. Nechci ztratit ještě své prarodiče.
19. Buďte féroví k novému partnerovi, kterého si ten druhý našel nebo najde. S tímto člověkem musím také vycházet. A to je pro mě snadnější, když nebudete navzájem žárlivě slídit. Stejně by bylo pro mě lepší, kdybyste si oba brzy našli někoho, koho byste měli rádi. Nebyli byste na sebe už tak zlí.
20. Buďte optimističtí. Svoje manželství jste nezvládli- ale zkuste alespoň dobře zvládat ten čas poté. Projděte si tyto moje prosby, které vám píši. Třeba si o nich promluvíte. Ale nehádejte se. Nepoužívejte tyto moje prosby k vyčítání druhému, jak byl ke mně špatný. Když to uděláte, tak jste vůbec nepochopili, jak na tom teď jsem a co potřebuji, abych se cítil lépe.

PŘÍLOHA P III: POUČENÍ PRO RODIČE VE VĚCI ÚPRAVY STYKU S NEZLETILÝM DÍTĚTEM

Podle Úmluvy o právech dítěte uveřejněné ve sbírce zákonů pod č. 104/1991 Sb.:

čl. 9, odst. 3 - dítě oddělené od jednoho nebo obou rodičů má právo udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči

čl. 18, odst. 1 – oba rodiče mají prvotní a společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Základním smyslem jejich péče přitom musí být zájem dítěte.

Podle Zákona o rodině č. 94/1963 Sb. ve znění pozdějších předpisů:

§ 26 odst. 4 – soud při svém rozhodování dbá na to, aby bylo respektováno právo dítěte na péči obou rodičů a udržování osobního styku s nimi a právo druhého rodiče, jemuž není dítě svěřeno do péče, na pravidelnou informaci o dítěti

§ 27 odst. 1,2,3 - dohoda o styku rodičů s dítětem nepotřebuje schválení soudu, (pokud rodiče nejsou schopni se dohodnout, mohou k soudu podat návrh na úpravu styku), bránění oprávněnému rodiči ve styku s dítětem, pokud je opakované a bezdůvodné, je považováno za změnu poměrů, vyžadující nové rozhodnutí o výchovném prostředí. Jestliže je to nutné v zájmu dítěte, soud styk dítěte s rodičem omezí nebo jej zakáže.

§ 34 odst. 1 – rodičovská zodpovědnost náleží oběma rodičům (rodičovská zodpovědnost a z ní vyplývající práva a povinnosti je právem ryzí osobní povahy, které nemůže druhý rodič vykonávat pouze sám, tj. ten z rodičů, kterému nebylo dítě svěřeno do výchovy má nejen právo, ale i povinnost se na výchově dítěte podílet).

Podle Zákona o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. ve znění pozdějších předpisů:

§ 12 – obecní úřad obce s rozšířenou působností může uložit rodičům povinnost využít pomoc odborného poradenského zařízení, pokud rodiče nezajistili dítěti odbornou poradenskou pomoc, ačkoliv dítě takovou pomoc nezbytně potřebuje a obecní úřad obce s rozšířenou působností takovou pomoc předtím dítěti doporučil, nejsou schopni řešit problémy spojené s výchovou dítěte bez odborné poradenské pomoci, zejména při sporech o úpravě výchovy dítěte nebo úpravě styku s dítětem.

§ 13 - obecní úřad rozhoduje o výchovných opatřeních podle zvláštního právního předpisu (§43 odst. 2 zákona o rodině – uložení napomenutí rodičům).

V případě, že je soudem pravomocně rozhodnuto o úpravě styku, může být nespolupracující rodič soudem vyzván, aby nemařil styk upravený s druhým rodičem a dodržoval povinnosti stanovené v rozsudku o úpravě styku s dítětem. Pokud zůstane výzva soudu neúčinná, může soud, podle občanského soudního řádu, přistoupit k ukládání pokut (až do výše 50000,- Kč), může také nařídit výkon rozhodnutí – odnětí dítěte a jeho předání tomu, komu soud přiznává právo na styk s dítětem (§ 272 a § 273 o.s.ř.). Nařízení výkonu rozhodnutí je závazné pro každého a soud jej provede v součinnosti s příslušnými státními orgány (orgán sociálně-právní ochrany, Policie ČR).

Bezodůvodné nerespektování soudního rozhodnutí může být také soudem signalizováno orgánům činným v trestním řízení.

Podle § 171 odst. 3 trestního zákona č. 140/1961 Sb. ve znění pozdějších předpisů, kdo poté, co proti němu byla bezvýsledně použita opatření v občanském soudním řízení směřující k výkonu rozhodnutí soudu nebo soudem schválené dohody o výchově nezletilých dětí, maří výkon takového rozhodnutí nebo dohody, nebo kdo se dopustí závažného jednání, aby zmařil výkon rozhodnutí jiného státního orgánu týkajícího se výchovy nezletilých dětí, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.

Rodič, kterému bylo nezletilé dítě svěřeno do výchovy, odpovídá za škodu vzniklou druhému z rodičů v důsledku zmaření styku s dítětem, pokud rodiče včas neinformoval o objektivní překážce bránící uskutečnění styku v určenou dobu.

Rodiče poučení, že je nutné a je v nejlepším zájmu dítěte, vylepšit vzájemnou komunikaci a uznat skutečnost, že i když se jejich manželství rozpadá či rozpadlo, společné rodičovství trvá a trvá také společná odpovědnost rodičů za zdravý vývoj jejich dítěte.

Rodiče uvádějí: poučení jsme porozuměli a bereme ho na vědomí

Matka..... Datum:

Otec.....

PŘÍLOHA P IV. : ZPRÁVA O VYHODNOCENÍ SITUACE DÍTĚTE

Jméno, datum a místo narození	nezletilý, nar. 2004
1. Vývojové potřeby dítěte Sociální, emocionální, fyzický stav dítěte	Zdroje informací (osoby, metody, důkazy, odkazy na přílohy)
Zdraví: Pravidelné návštěvy lékaře, výživa vhodná, žádné závažné fyzické onemocnění, otázka psychického zdraví nezletilého nevyjasněna dva roky v péči psychologa lehká dyslálie ve stresu reaguje pomočováním intelektové schopnosti v pásmu širší normy	Zpráva lékaře, sociální šetření, znalecký posudek z psychologie a psychiatrie
Vzdělání: Od 2/2009 MŠ do 4 let doma s matkou dle názoru OSPOD nebylo umožněno setkávat se s ostatními dětmi, nenavštěvoval žádné zařízení, rozumový vývoj z hlediska OSPOD neodpovídá zcela věku dítěte	Sociální šetření (u matky, MŠ)
Emocionální vývoj a chování: Chybí uspokojení potřeby bezpečí a jistoty, úzkostný, sociálně neadaptabilní nenavazuje kontakty ani s vrstevníky, vůči dospělým nedůvěřivý, ostražitý, na stres reaguje výrazně úzkostnými projevy, emoční reakce dítěte vůči okolí nejsou přiměřené výrazně negativistický a opozičnický problémy v sociabilitě kontakt s realitou není patologicky narušen drobné vulgarismy v afektu vzteká se, křičí, v afektu se s ním nedá moc domluvit	Sociální šetření, vlastní zkušenost OSPOD, konzultace s psychologkou znalecký posudek z psychologie a psychiatrie
Identita:	Konzultace psychologkou

<p>Sebeúcta – rozvíjejí se spíše pocity nedůvěry v sebe sama</p> <p>další nebylo možno hodnotit</p>	
<p><i>Vztahy v rodině a další sociální kontakty:</i></p> <p>Silní citová vazba na matku,</p> <p>vytváření ostatních pozitivních vazeb není dítěti umožněno v rámci konfliktní situace mezi rodiči,</p> <p>sociální kontakty s vrstevníky omezené, v MŠ se dosud neadaptoval, vyhledává samotu,</p> <p>vztahy se sestrou dle zkušenosti OSPOD běžné, občas si berou hračky</p> <p>za otce nezletilý pokládá současného manžela matky, vazby na prarodiče ze strany matky i současného manžela podporovány, dle vyjádření matky ostražitý i k těmto lidem,</p> <p>citová vazba na otce a jeho rodinu není vytvořena ani ze strany matky podporována</p> <p>syn otce oslovuje strejdo</p>	<p>Sociální šetření, vlastní zkušenost OSPOD, znalecký posudek z psychologie a psychiatrie</p>
<p><i>Chování navenek:</i></p> <p>Úzkostlivý, bázlivý, málo komunikativní, vyjadřování dle názoru OSPOD neodpovídá věku,</p> <p>při setkání s otcem bylo patrné: ztuhlost, nepřírozené poskakování, pohyb po špičkách, prsty na ruku nepřírozeně napjaté, výrazné neverbální projevy stresu</p> <p>Oblečení odpovídá omezeným finančním možnostem rodiny, čisté</p> <p>Ze strany školky poznatek o občasném zápachu moči</p> <p>pocity nejistoty, separační úzkosti</p> <p>projevy ostražitosti ve vztahu k okolí</p>	<p>Sociální šetření, vlastní zkušenost OSPOD, znalecký posudek z psychologie a psychiatrie</p>
<p><i>Schopnost postarat se o sebe:</i></p> <p>V rámci sebeobsluhy je soběstačný,</p> <p>deficit v oblasti emočních a komunikačních schopností potřebných k rostoucí nezávislosti,</p> <p>projevy nezávislosti tlumeny matkou</p>	<p>Sociální šetření, vlastní zkušenost OSPOD</p>
<p>2.</p> <p>Kapacita biologických rodičů pečovat o dítě</p>	<p>Zdroje informací</p> <p>(osoby, metody, důkazy, odkazy na přílohy)</p>
<p>Základní péče:</p> <p>Základní péče zajištěna</p>	<p>Sociální šetření, zpráva lékaře</p>

<p><i>Zajištění bezpečnosti:</i></p> <p>Není zajištěna ochrana dítěte proti psychickému nebezpečí</p> <p>biologičtí rodiče nejsou schopni zabránit ohrožení psychického vývoje dítěte (kvalita vztahu matky a otce značně narušena, což se projevuje ve vztahu rodič-dítě a ovlivňuje rodičovské schopnosti, rodiče obtížně chápou potřeby dítěte)</p> <p>podle OSPOD matka na spontánní projevy dítěte při styku reaguje záporně, při šetření si stěžuje na jeho projevy chování (svéhlavost)</p> <p>matka se snaží v průběhu styku bránit otci, aby se k synovi mohl přiblížit a navázat s ním kontakt</p>	<p>Sociální šetření, vlastní zkušenost OSPOD, konzultace s psychologkou, znalecký posudek z psychologie a psychiatrie</p>
<p><i>Citová vřelost:</i></p> <p>Emocionální potřeby dítěte nejsou naplňovány, protože nebyla poskytnuta možnost navázání bezpečných, stabilních a emočních vazeb s významnými dospělými v životě dítěte,</p> <p>z projevu matky patrná nadprůměrná úzkostlivost vzhledem k dítěti, snaha ukázat se jako dobrá matka, nadprůměrná intenzita starostlivosti o nezletilého</p>	<p>Vlastní zkušenost OSPOD, konzultace s psychologkou</p>
<p><i>Schopnost dávat dítěti vhodné podněty a stimulovat jeho rozvoj:</i></p> <p>Matka nedbá doporučení pedagogických pracovníků MŠ,</p> <p>více nedokážeme posoudit</p> <p>matka není schopna vytvořit synovi trvalý pocit jistoty a bezpečí</p> <p>osobnostní charakteristika matky-emoční nestálost, labilita, porucha vnímání sebe sama a narušené mezilidské vztahy</p> <p>osobnostní charakteristika otce-prakticky orientovaný, přiměřená dávka empatie, bez zvýrazněných rysů impulzivity či agresivity, emočně stabilizovaný, osobnost na pomezí extroverze-introverze</p>	<p>Sociální šetření, vlastní zkušenost OSPOD, znalecký posudek z psychologie a psychiatrie</p>
<p><i>Stanovení a uplatnění hranic:</i></p> <p>Matka neumožňuje interakci s okolím, nedostatečná podpora vzdělávání a sociálních kontaktů dítěte,</p>	<p>Sociální šetření, vlastní zkušenost OSPOD</p>

<p>matka i otec neposkytují pozitivní vzor při řešení konfliktů a vytváření mezilidských vztahů,</p> <p>dle OSPOD matka omezuje nezletilého v projevech emocí, matka má snahu regulovat chování dítěte, občas si posteskuje, že jeho projevy chování nezvládá</p>	
<p><i>Stabilita:</i></p> <p>Nestabilní rodinné prostředí, nejsou vytvořeny pevné a bezpečné vazby k důležitým osobám (otec a jeho rodina), fixace na matku, OSPOD má pochybnost o tom, jak matka reaguje na chování dítěte, protože sama je dle vyjádření psycholožky psychicky labilní, proto existuje pochybnost, zda jsou její reakce na chování a potřeby nezletilého adekvátní, matka není schopna podporovat pozitivní vazby nezletilého otci</p> <p>matka je osobností s rysy emočně nestabilními a především hraničními, dělení lidí na úplně špatné a naopak naprosto dobré, ideální otec v současné době nechce syna do vlastní péče, uvažuje o možnosti ústavní výchovy, která pro nezletilého zajistí stabilní prostředí, až si k němu syn vytvoří pozitivní vztah, chtěl by ho do vlastní péče</p>	<p>Sociální šetření, vlastní zkušenost OSPOD, konzultace s psycholožkou, znalecký posudek z psychologie a psychiatrie</p>
<p>3.Širší rodina a prostředí</p>	<p>Zdroje informací (osoby, metody, důkazy, odkazy na přílohy)</p>
<p><i>Rodinná historie a celkové fungování rodiny:</i></p> <p>Nezletilý se narodil mimo manželství, svěřen dohodu do péče matky dle vyjádření matky již zpočátku soužití problémové, matka zmínila domácí násilí, matka se znovu provdala, s manželem má dvouleté dítě, v současné době je v rozvodovém řízení, čeká třetí dítě se současným přítelem v péči psycholožky vztah otce a matky konfliktní, nejsou schopni spolu komunikovat, hádky, napadání, rivalita, nenávistné postoje matka: + silná vazba k dítěti, - psychické rozpoložení, neschopnost vytvářet pozitivní obraz otce, neschopnost komunikace s otcem</p> <p>otec:</p> <p>+ dostatek podnětů pro rozvoj</p> <p>- snaha pomstít se matce, nejasný postoj k péči o dítě</p>	<p>Sociální šetření, vlastní zkušenost OSPOD, znalecký posudek z psychologie a psychiatrie</p>
<p><i>Širší rodina:</i></p> <p>nezletilý orientován na stranu rodiny matky</p> <p>širší rodina otce nastavena k nezletilému pozitivně se zájmem, širší rodina přítomna u styku s aktivním</p>	<p>Vlastní zkušenost OSPOD</p>

<p>zapojením, na nezletilého pozitivně působí 2 sestřernice ze strany otce</p> <p>z posledních událostí patrný pozitivní vliv bývalé spolupracovnice na matku, možnost využít jejího vlivu na motivaci matky</p>	
<p><i>Bydlení:</i></p> <p>Bydlení má základní vybavení odpovídající potřebám dítěte</p> <p>matka v současné době bydlí společně s přítelem, často mění se synem bydliště</p> <p>otec bydlí společně se svými rodiči a babičkou v RD na vesnici, v současné době pobývá u přítelkyně s dcerou</p>	Sociální šetření
<p><i>Zaměstnanost:</i></p> <p>Matka vypomáhá otci s účetnictvím firmy, v současnosti z důvodu těhotenství v pracovní neschopnosti</p> <p>otec zaměstnán v rodinné firmě</p>	Sociální šetření
<p><i>Příjmy rodiny:</i></p> <p>Matka 7.600 Kč, přítel matky 14.000 Kč, výživné 1.000 Kč,</p> <p>otec: 7.000 Kč</p>	Sociální šetření, rozsudek okresního soudu
<p><i>Sociální integrace rodiny:</i></p> <p>OSPOD nemá dostatečné poznatky o sociální integraci rodiny, o přátelích matka nehovoří, usuzujeme spíše na izolaci rodiny od okolí</p>	
<p><i>Využití podpory státu (dávky):</i></p> <p>Dávky SSP</p>	Sociální šetření